

УДК 930.1:94(477.8–04)“11/13”

КОРДОНИ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ: ПРОДОВЖЕННЯ ДИСКУСІЇ

Леонтій ВОЙТОВИЧ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: lev67420@ukr.net*

Продовжено дискусію навколо кордонів Галицько-Волинської держави. Розглянуто зовнішні кордони Галицької та Волинської земель, а також контури волостей, які входили до їх складу. Охарактеризовано також і тимчасові володіння галицько-волинських князів за межами цих земель. Найбільша увага приділена південним кордонам, проблеми яких залишаються найбільш дискусійними. У дослідженні зібрано майже всю бібліографію проблеми.

Ключові слова: Галицько-Волинська держава, кордони, землі, волості, міста.

Історію Галицько-Волинської держави досліджують більше двох століть [Александров, 1997; Андрияшев, 1887; Волощук, 2006 та ін.*; Головка, 1991 та ін.*; Грушевський, 1898, с. 372–378, 419, 424–425, 488–494, 556–559; 1905а, с. 300–311, 359–504, 560–562, 564–583; 1905б, с. 1–142, 504–536; Зубрицкий 1852, 1853, 1855; 1863; Иванов, 1895; Козловский, 2010; 2011; Кордуба, 1899 та ін.*; Котляр, 1979 та ін.*; Крижановский, 1885; Кучінко, 1970 та ін.*; Лонгинов, 1885; Ляска, 2012; 2013; Ляска, Погоральський, 2011; Мазур, 2002; 2003; 2004; Майоров, 1995 та ін.*; Максимович, 1842; Миська, 2005; 2006; 2008; Мицько, 2001; Нагірний, 2008 та ін.*; Пашуто, 1950; Петрик А., 2002; 2003; 2004; Погоральський, 2013; Погоральський, Миська, Ляска, 2013; Руссов, 1809; Смирнов, 1860; Томашівський, 1923; Шараневич, 1863; Юсупович, 2010; Dąbrowski, 1997a і ін.*; Gebhard, 1778; Hoppe, 1792; Engel, 1792; Hołowko, 2008; Jusupowicz, 2011a; 2011б; 2012; Nagirnyj, 2011; 2013; Siarczyński, 1928; 1929; Stecki, 1864; Tomaszewski, 1915; Zubrycki, 1837]. Серед українських дослідників над цією темою переважно працюють історики Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України (до 1993 р. – Інститут суспільних наук) [Александрович, 1999 та ін.*¹; Гупало, 2000; 2009; 2010; 2014; Дашкевич, 1992;

* Ширшу бібліографію див. у списку літератури.

¹ Детальніше див. також: Володимир Александрович. Бібліографічний покажчик. – Львів, 2006.

44 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
2002; 2003²; Ісаєвич, 1968 та ін.*³; Книш, 2002; 2003; 2004; 2006; Крип'якевич,
1984; 1999; Купчинський, 1982; 1996; 2004; Лукомський, 1991 та ін.*; Паршин,
2012а та ін.*; Паславський, 2003 та ін.*; Петегирич, 1980; 2001; 2004; Ратич,
Нудьга, 1968; Рожко, 1982; 1990; 1996; 1999; 2001б; Aleksandrowycz, 2003]⁴, у
т. ч. й автор цієї праці [Войтович, 1991 та ін.*; Wojtowycz, 2011а; 2011б; 2011в;
2012; Wojtovuś, 2015]. Але проблеми кордонів Галицько-Волинської держави все
ще залишаються дискусійними. Її межі, як і будь-якої іншої середньовічної
держави, в різні періоди існування не були незмінними, хоча загалом на
багатьох ділянках залишалися стабільними ще з часів племінних князівств і
збереглися в пізнішому часі, трансформувались у межі староств [Войтович,
1991а; 1998].

Галицько-Волинська держава складалася з двох земель – Галицької і
Волинської, об'єднаних у 1199 р. династичною унією. Кожна з цих земель
охоплювала князівства-волості, які в різні періоди мали окремих князів, а в часи
їх відсутності ними управляли князівські намісники. Ці князівства-волості
склалися у попередню епоху і також мали відносно стабільні кордони, точно
визначити які не завжди можна.

Волинські кордони. На півночі Волинської землі у Понім'анні
знаходилася Городенська волость, яка сформувалася у 1112–1113 рр. в час
переможних війн волинського князя Ярослава Святополковича з ятвягами
[ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 290]. І першим городенським князем став його васал
Всеволодко Давидович (1112–1141), син колишнього сюзерена Волині Давида
Ігоревича, якому шлюб із дочкою Володимира Мономаха допоміг утримати та
закріпити за своїми нащадками це князівство. Городенські князі завжди
виступали на стороні своїх сюзеренів – князів Волині. Навіть навесні 1151 р.,
коли політична кон'юнктура була особливо несприятливою для волинських
князів, городенська рать Бориса Всеволодовича брала участь у боротьбі проти
війська Юрія Довгорукого та його союзника галицького князя Володимирка
Володаревича. Так само підтримували городенські князі своїх сюзеренів
Мстислава Ізяславича та Ярослава Ізяславича. За весь період домонгольської
історії Русі ні турівські, ні полоцькі князі не робили спроб підпорядкувати собі
городенську волость.

Городенське князівство займало басейн верхньої течії Німану (без його
витоків) з містами Городно (Гродно) (вперше згадане під 1112 р. [ПСРЛ, 2001,
т. 1, стб. 291], при впадінні р. Городничанки у Німан, нині м. Гродно у Белорусі),
Новгородок (Новогрудок) (1235 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 776], нині

² Детальніше див. також: Ярослав Дашкевич. Бібліографічний покажчик. – Львів, 2006.

³ Детальніше див. також: Ярослав Ісаєвич. Бібліографічний покажчик. – Львів, 1998;
Ярослав Ісаєвич. Бібліографія: 1999–2005. – Львів, 2006.

⁴ Огляд див.: Войтович, 2008а, с. 98–119.

м. Новогрудок у Белорусі), Волковиськ (1252 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 816], на р. Росі, лівій притоці Німану, нині місто у Белорусі), Турійськ на Німані (Турьск) (1253 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 819], нині с. Турейськ Щучинського району Гродненської області в Белорусі), Слонім (1253 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 816], на р. Шар'я, лівій притоці Німану). Більшість цих міст значно старші за час першої згадки, як свідчать археологічні дослідження, зокрема Новогрудок розвивався з кінця X ст. і у XII ст. вже був класичним містом з укріпленням “окольным градом” [Гуревич, 1980; 1981].

На початку XIII ст. Городенське князівство роздробилося. Один із нащадків Всеволодка Давидовича – Гліб у 1255–1260 рр. тримав **Волковиське князівство**. З його дочкою Оленою одружився князь Роман Данилович, що близько 1253–1260 рр. був князем новогрудським. Їх син Василько Романович у 1281–1282 рр. тримав **Слонімське князівство** [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 886; Войтович, 2000, с. 227–229]. Частина Городенського князівства з Городном та Новогрудком на початку XIII ст. потрапила під литовське панування і, на думку низки дослідників (з цього приводу триває запекла полеміка між литовськими та білоруськими археологами), Новогрудок навіть став столицею короля Міндовга, але вже невдовзі був переданий Романові Даниловичу, пізніше знову прилучений до Литви, а під час війни 1274–1276 рр. його зруйнував князь Лев Данилович [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 816, 818, 828, 831, 838, 862–863, 872–873, 920]. **Новогрудську волость** дослідники часто виділяють окремо і називають Чорною Руссю (Північною Руссю), але ця назва пізнього походження – з XV ст. [Воронин, 1954] чи, навіть XVIII ст. [Соловьев, 1940, с. 64], але аж ніяк не раніша 1351 р. [Пашуто, 1959, с. 319].

Через Гродненську волость проходили торговельні шляхи до Литви, Ятвягії та Прусії.

На північному заході вздовж кордону простягалася **Дорогичинська волость**. Невеликий відтинок кордону з ятвягами пролягав уздовж правого допливу р. Нарви р. Бебжі. На північ від цієї лінії знаходилися корінні ятвязькі землі з низкою городищ [Кучинко, 2001, с. 191–192]. При впадінні Бебжі у Нарву знаходився замок Візна, який у 1145 р. Владислав Вигнанець передав волинським князям за допомогу проти молодших Болеславичів [Войтович, 1991а, с. 11]. На підставі листа комтура Тевтонського Ордену від 14 листопада 1325 р. [Paszkiewicz, 1933, s. 272–273] можна стверджувати, що Візна і далі залишалася волинським прикордонним замком і крайнім північно-західним форпостом.

Від Візни на південь кордон проходив по р. Нарві до м. Сурожа, що лежав на її правому березі. Археологічні матеріали дають підстави датувати виникнення Сурожа не пізніше рубежу XII–XIII ст. [Jaskanis, 1965, s. 97–123; Musianowicz, 1960, s. 187–230]. Між р. Нарва і р. Нурець кордон прикривав

Бельськ, який лежав на р. Орлі, притоці Нарви. Місто вперше згадане під 1254 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 819]. У 1288 р. володимирський князь Володимир Василькович прикрасив церкву у Бельську і подарував її книги [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 925]. На р. Орлі, напевно, знаходився і Орельск (згаданий уперше під 1204 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 720]). Далі кордон йшов по р. Нурець, де було м. Бранськ (кінець XII ст. [Musianowicz, 1960, s. 187–230]), до її впадіння у Західний Буг. Від мазовецьких земель у районі р. Нарви і р. Нурець волинські землі були відділені смугою непрохідних болот і густих лісів. Візна, Сурож, Бельськ, Орельск і Бранськ були містами Дорогичинського князівства.

Сам Дорогичин (уперше згаданий під 1142 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 310], археологічні матеріали з кінця VII ст.) на Західному Бузі, зважаючи на знахідки більше 10 тис. свинцевих булл XI–XIII ст. довгий час був, напевно, однією з головних митниць на західному кордоні Русі [Авенариус, 1890; Леопардов, 1890; Лучицкий, 1892; Musianowicz, 1982; Нанс-Маїкова, 1988, s. 49–66; Liwoch, 2013, s. 105–113]. Через місто проходили шляхи до Мазовії, Польщі, Тевтонського Ордену та великий балтійсько-чорноморський (“бурштиновий”) міжнародний торговельний шлях. Тут княжили князі з молодшої гілки Волинських Мономаховичів Василько Ярополчич (близько 1180 – після 1182) та його син (до 1192 р.). Тут у 1253 р. був коронований Данило Романович. Це князівство волинський князь Любарт-Дмитро Гедимінович передав старшому брату Кейстуту за його допомогу в боротьбі за Галицьку спадщину [Войтович, 2009г, с. 120–127].

Від Дорогичина до Берестя кордон проходив, напевно, по Західному Бугу. Тут розташовувалося м. Мельник, початки якого археологи відносять до XI ст., у 1209–1215 рр. ця територія була захоплена польським князем Лешком Білим, але вже у 1217–1219 рр. Романовичі зуміли її повернути. Мельник був на межі Дорогичинського і Берестейського князівств і, найімовірніше, входив до складу першого. Під 1260 р. тут згадана церква Св. Богородиці [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 848].

Південніше Дорогичинського князівства знаходилася **Берестейська волясть**, яка охоплювала басейни р. Лісної, Муховця і верхів'я Ясельди. За ці важливі у стратегічному аспекті землі йшла боротьба в періоди ослаблення Волині в останній чверті XII ст. та 1209–1217 рр., коли на них претендували пінські, мінські і мазовецькі князі. Найбільшим центром тут було Берестя (1019 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 132], при впадінні р. Муховця в Західний Буг, сьогодні м. Брест у Белорусі). Каменець на р. Лісній, правій притоці Західного Бугу (1276 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 874]) став прикордонним містом на північному кордоні після захоплення Литвою Волковиська і Слоніма. Здитов на р. Ясельді, лівій притоці Прип'яті (1252 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 816], тепер

с. Здитово Березовського району Брестської області у Белорусі), був крайнім північно-східним пунктом на кордоні з Турово-Пінською землею.

По Бугу кордон, ймовірно, йшов до боліт у районі р. Володави, в гирлі якої знаходилося однойменне місто, вперше згадане під 1240 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 794]. Це був крайній північно-західний пункт **Холмської волості**. У верхів'ях р. Володави, поблизу нинішнього с. Андрієва, розташовувалося місто Андрієв, згадане вперше під 1204 р. [Грушевський, 1905а, с. 608]. Виникнення цього міста можна пов'язати з волинським князем Андрієм Володимировичем, який тримав волинські землі у 1119–1135 рр. Далі на південь був укріплений пункт Верещин (1204 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 721]), який локалізують у районі сучасного Уршулина під Холмом (Польща). Разом з іншими містами Забужжя Верещин після загибелі Романа Мстиславича захопили поляки, але у 1213 р. його повернув Данило Романович [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 732].

Далі кордон проходив західніше Угровська і Холма по р. Вепр. Угровськ уперше згаданий під 1204 р. (нині с. Угруска [Мазурик, Остап'юк, 2003а, с. 319–327; 2003б, с. 45–60; Rozwałka, 2010, с. 100–117]). О. Головка вважає, що місто заснував князь Роман Мстиславич наприкінці XII ст. [Головка, 2002в, с. 68]. Археологічні матеріали цю версію загалом підтверджують [Мазурик, Остап'юк, 2002, с. 126–137; 2003б, с. 45–60]. Данило Романович спочатку хотів зробити тут центр Забужжя і свою резиденцію [Александрович, 2013, с. 81–95; Мазурик, Остап'юк, 1998, с. 52–53; 2003а, с. 319–327; Панишко, 1997, с. 166–173; 2003, с. 58–65; Цинкаловський, 1986, с. 477; Rozwałka, 2010, с. 100–117]. Між 1213–1223 рр. тут була навіть окрема єпископська кафедра [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 740; Толочко А., 2004, с. 47–53]. Напевно тоді був закладений і монастир Св. Даниїла, згаданий під 1268 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 867].

Холм засновано дещо пізніше, між 1229–1238 рр. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 758, 777]. Холм був столицею Данила Романовича, а пізніше уділом його нащадків аж до анексії князівства Польщею у 1387 р. Розкопки, які тривають із перервами з 1910 р., дали змогу віднайти залишки потужних укріплень і кам'яного княжого палацу [Gurba, Kutyłowska, 1970, s. 231–241; Буко, Дзеньковський, Голуб, 2001, с. 187–190]. У місті були величні храми Св. Іоанна Златоуста, Св. Богородиці, Святої Трійці та Козьми і Дем'яна [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 842–843, 845; Пуцко, 1997, с. 115; Александрович, 2009а, с. 38–71], унікальні пам'ятники [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 845; Aleksandrowycz, 2003, s. 53–56; Александрович, 2007, с. 136–153; 2009б, с. 99–102] та знаменита ікона Холмської Богоматері [Александрович, 2001а].

Комов (1204 р., тепер Кумов на південь від Холму), Ухань (1204 р.) і Столл'є (1204 р.) прикривали підступи до Холму [Хрусевич, 1885, с. 89]. Крайньою південно-західною фортецею Холмської волості був Щекарів (тепер – м. Краснистав на р. Вепр), уперше згаданий під 1219 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2,

48 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19 стб. 737]. Окрім цих міст західний кордон прикривало Бусово (Бусівно, 1248 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 799]), яке знаходилося на шляху зі Щекарева на Володаву, Охожу і Дроговськ.

На південь від Холмської волості була **Червенська волость**, яка періодично входила до складу Белзького князівства або виступала як окремих уділ цього князівства [Кордуба, 1925, с. 159–245]. Західний кордон цієї волості і всієї Волинської землі проходив по р. Вепр від Щекарева до Щебрешина і далі в районі р. Танви та р. Раті доходив до меж Галицької землі. Щебрешин, згаданий під 1352 р. як місто *королівства Русі* [AGZ, 1875, т. 5, с. 4], знаходився на лівому березі Вепру (тепер м. Щебжешин у Польщі). Основна маса червенських міст розташована в басейні р. Гучви. Червен (981 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 69], с. Чермно Грубешівського повіту Люблінського воєводства в Польщі; найновіші розкопки, які тривають зараз, дають підстави стверджувати належність міста до руського масиву [Wołoszyn, 2010, с. 161–185; 2013, с. 85–116; Bagińska, Piotrowski, Wołoszyn, 2012]) був прикритий містами Грубешів (тут у 1255 р. в церкві Св. Миколая молився Данило Романович [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 830]), Грабовець (1268 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 865]), Тернава (де відбувся князівський снем після повернення Данила Романовича з останньої еміграції в кінці 1262 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 857]), Чернечеськ (можливо тотожний із Чернятином поблизу Тернави [Ісаєвич, 1971а, с. 81]) і Сутейськ (1097 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 246], поблизу Червена, с. Сонсядка [Sutiejsk..., 2013]). Західний кордон на цій ділянці сформувався, схоже, ще при творенні племінних князівств (союзів племен) [Ісаєвич, 1971а, с. 76–88; 1996, с. 6–15; Ісаєвич, 1972, с. 107–124], а пізніше залишився західним кордоном Белзького князівства і Белзького воєводства [Ляска, Погоральський, 2011, с. 429–443].

Крайньою південно-західною фортецею **Белзького князівства** був Любачів (пізніше центр повіту цього князівства), вперше згаданий під 1211 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 731]. Південний кордон Волинської землі був межею між Волинською і Галицькою землями. Природною межею між обома землями, тобто між ареалами хорватських і волинських племен, був вододіл басейнів Західного Бугу і Прип'яті з басейнами Сяну і Дністра. Кордон розпочинався від Любачева і верхньої течії річок Любачівка і Рата. До Белзького князівства входили міста Пліснеськ (перша згадка під 1188 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 662], за археологічними матеріалами – з VI–VII ст., тепер околиці с. Підгірці Бродівського району Львівської області [Филипчук, 1993, с. 22–23; 1994а; 1994б, с. 9–11; 1994в, с. 50–55; 1998а, с. 256–278; 1998б, с. 279–286; 1999, с. 1–7; 2000а, с. 36–46; 2000б, с. 1–10; 2002, с. 197–220; 2008, с. 68–135; 2009а, с. 3–21; 2009б, с. 130–176; 2010, с. 135–169; 2012; Филипчук, Соловій, 2011, с. 62–91; Филипчук М., Филипчук А., 2011, с. 172–200; 2012, с. 128–156; Филипчук М., Филипчук А., Завітій, 2012, с. 107–127; Филипчук М., Филипчук А., Соловій,

Завітій, 2012, с. 185–186]), Волинь (1018 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 130], на березі Західного Бугу, тепер Грудек Надбужний у Польщі), Белз (1030 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 137], при злитті рік Солокії та Річиці [Петегирич, 2001, с. 199–209; 2004, с. 18–23]), Бужеск (1097 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 267], тепер м. Буськ Львівської області [Довгань, 2007, с. 137–142; 2008, с. 136–195; 2009, с. 22–45]), Городло (Городок) (1236 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 775]), Щекотов (1152 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 793], городище Щекотин на правому березі р. Свині, правої притоки р. Рати, біля с. Глинське Жовківського району Львівської області [Чайка, 2003]; був центром Підгорайської волості, яка охоплювала Грядове Побужжя [Ляска, 2012, с. 107–151]). Археологи дослідили городища, які ланцюжком тягнуться вздовж вододілу басейнів Західного Бугу, Сяну і Дністра. Це перш за все Глинські, Гринчуки, Завадів, Зарудці, Куликів, Потелич Жовківського району і Соколівка та Олесько Буського району. Це сліди волинсько-галицького кордону. Ця територія була доволі густо заселеною. Тільки в околицях смт Добротвір Кам'яно-Бузького району Львівської області виявлено 60 поселень X–XIII ст. [Довгань, Конопля, 2012, с. 157–172].

Суміжні землі у верхів'ях Ікви, Вілії та Горині з містами Ізяслав Волинський (уперше згаданий під 1241 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 786], хоча місто найімовірніше заснував князь Ізяслав Ярославич до 1054 р., коли він тримав Турівську і Волинську землі, у верхній течії Горині, тепер м. Ізяслав [Переговский, 1869; Никитенко, 1985; 1987, с. 378–380; 1999, с. 54–59]), Шумськ (1149 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 323], на правому березі р. Куми між с. Бриків і Онишківці Шумського району [Ягодинська, 2006, с. 137–141]), Тихомль (1152 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 454], у верхній течії Горині, тепер с. Тихомль Білогорського району Хмельницької області [Тиханова, 1962, с. 46–53]) і Гнойниця (1152 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 454], тепер с. Городище Шепетівського району Хмельницької області⁵) зі середини XII ст. сформувалися в окрему **Шумську волость**. У Шумську сиділи молодші волинські князі Ярополк Ізяславич (1157–1166/68), Ізяслав Ярославич (1180–1196), Святослав Інгваревич (?–1223) і Ярослав Інгваревич (1223–1225). Із півдня Шумськ прикривали потужні замки, сліди котрих збереглися у Брикові, Васьковцях і Онишківцях. Замок у Брикові стояв на високій горі і був оточений трьома рядами валів і ровів [Раппопорт, 1967, с. 179–180, 188–190]. Пізніше Данило Романович спорудив добре укріплені Данилів (1259 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 849], на горі Св. Трійці поблизу хутора Данилівка Шумського району [Островский, Павлова, Раппопорт,

⁵ Це городище свого часу докладно дослідив М. Каргер, який локалізував його як Ізяслав [Каргер, 1963, с. 38–42], що підтримують також інші дослідники [Миролюбов, 1983, с. 139–143; Пескова, 1988]. Останнім часом з'явилася версія ототожнення цього городища з Кам'янцем, який був однією з резиденцій Данила Романовича [Пескова, Белецкий, 1997, с. 129–138].

50 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
1969, с. 337; Раппопорт, 1971, с. 82–86; Петегирич, 1990, с. 144–145]) та Стіжок (1259 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 849], тепер село Шумського району [Раппопорт, 1956, с. 159; 1964, с. 54–56; Фіщук, Терський, 1997, с. 49–51]).

Простір між Пліснеськом і Шумськом прикривав Крем'янець, уперше згаданий під 1226 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 749]. Його потужні укріплення не змогли здобути угорський король Андрій III у 1226 р. та хан Бату у 1241 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 786]. Дитинець знаходився на високій Замковій горі, валів не було, а кам'яні стіни зведені по периметру гори. Зі сходу до дитинця примикає кам'яниста гряда, вздовж якої, у вапняковій скелі, видовбаний широкий рів [Терський, 2009, с. 25–32].

Крем'янець і Броди (1098 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 248], над р. Суховилкою, притокою р. Стир [Чобіт, 2008]), південніше від яких проходив галицько-волинський кордон, були південними містами **Луцького князівства**, до складу якого входили також Луцьк (1085 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 205], на р. Стир [Терський, 2006]), Перемиль (1097 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 265], на р. Стир, тепер с. Перемиль Горохівського району Волинської області [Терський, 2007, с. 13–26; Колосок, 2009, с. 233–257]), Щеполь (1097 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 265], тепер с. Шепель Луцького району), Дубен (1100 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 274], на лівому березі р. Ікви, притоки Стиру, тепер м. Дубно [Swieszniow, Нираю, 1996, с. 297–303; Гупало, 2000, с. 37–38]), Чорторийськ (1100 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 273], на березі р. Стир [Мазурик, 2005, с. 7–13], повз нього йшов кордон із Турово-Пінською землею), Черницьк (Чернич-городок) (1142 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 313], тепер с. Городок Маневицького району), Муравиця (1149 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 323], на правому березі р. Ікви, тепер західна околиця м. Млинів [Сवेशніков, Петегирич, 1978, с. 79–86; Прищепа, 1988, с. 76–77; Прищепа, Нікольченко, 2001]), Городок Волинський (1184 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 634], тепер с. Городище Луцького району [Кучинко, 2009]), Торчев (1231 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 766–767], тепер с. Торчин Луцького району).

Луцьке князівство П. Толочко відносить до Київської землі [Толочко П., 1975, с. 5–57] з чим погодитися неможливо. Всі перші луцькі князі були васалами володимирських князів, а Ярослав Ізяславич і його сини – сюзеренами всієї Волині. У XIII ст. на півдні Луцького князівства утворилася окрема **Перемильська волость**, але скоро знову ввійшла до складу Луцького князівства.

Серце Волині – **Володимирське князівство** зі заходу, півдня та сходу межувало з сусідніми волинськими князівствами і тільки на півночі його кордони змикалися з межами Турово-Пінської землі. До складу Володимирського князівства входили такі міста: Володимир (988 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 121], тепер м. Володимир-Волинський [Терський, 2010]), Турійськ (1097 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 268], на березі р. Тур'ї, притоки

Прип'яті [Dutkiewicz, 1934, s. 227–233]), Всеволож Волинський (1097 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 265]), дискусійним залишається питання локалізації міста: біля сучасного с. Волошки Ковельського району Волинської області, біля с. Старгород Сокальського району Львівської області чи с. Литовеж Іваничівського району Волинської області [Барсов, 1865, с. 43; Раппопорт, 1964, с. 57; Купчинський, 1970, с. 114]), Устилуг (1150 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 408], на правому березі Західного Бугу), Городен Волинський (1183 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 634], тепер с. Городок Камінь-Каширського району Волинської області), Кам'янець (1196 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 698], тепер м. Камінь-Каширський на р. Цирі, притоці Прип'яті [Панишко, 1992, с. 111–119; Терський, 1993б, с. 41–67]), Мельниця (1247 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 798], тепер с. Мельниця Ковельського району [Gawrys, 1938, s. 134–139]), Рай (Райгород) (1255 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 827], тепер с. Яревище Старовижнівського району Волинської області [Раппопорт, 1964, с. 55–56; 1967, с. 45–46]), і Любомль (1287 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 907–909], за 1 км на північний схід від сучасного міста [Кухаренко, 1961, с. 32; Раппопорт, 1967, с. 50]).

Погоринські землі П. Толочко також однозначно відносить до корінних київських земель. Погодитися і з цим важко. У 1149 р. київський князь Ізяслав Мстиславич, який був у той час і сюзереном Волині, створив у Погоринні окремих **Пересопницький уділ** для свого дядька Вячеслава Володимировича. Цей уділ включав і Дорогобуж, який із часів Давида Ігоровича належав до волинських земель. Втративши Київ, 2 серпня 1149 р. Ізяслав Мстиславич відступив на Західну Волинь, де вдалою обороною Шумська і Луцька добився компромісного миру. За цим миром 1150 р. Юрій Довгорукий визнав кордон Волинської землі по р. Горині [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 325–326]. Тому, коли Юрій пізніше порушив цю домовленість і посадив у Пересопниці сина Гліба, Ізяслав Мстиславич, захопивши несподівано Гліба у Пересопниці, заявив йому *“пиди же, брате, к отцу своему, а то волость моего и моя по Горыню”* [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 396]. На цій підставі М. Грушевський прийшов до правильного висновку, що Погориння було волинською волостью. Заперечуючи йому, П. Толочко висунув гіпотезу, що Ізяслав Мстиславич нібито продовжував вважати себе не стільки волинським, як київським князем [Толочко П., 1975, с. 11]. Але київський князь ніколи не назвав би пересопницького князя братом і взагалі не вів би розмов про якісь кордони по Горині.

У 1156 р. **Дорогобузьку волость** отримав князь Володимир Андрійович. Використовуючи свої родинні зв'язки з Ольговичами і перебуваючи у тісних контактах із галицькими князями, цей князь до своєї смерті у 1170 р. проводив зовсім самостійну політику, ворожу щодо решти волинських князів, однак не через те, що вважав себе вірним київським васалом, а через те, що претендував на всю Волинську землю, якою колись володів його батько Андрій

Володимирович. Подібну політику пробував проводити його наступник князь Володимир Мстиславич, який навіть пробував також поборотися за київський престол. Після 1174 р. Ярослав Мстиславич повернув Дорогобузьку волость до складу Волинської землі.

Від Тихомля волинський кордон прикривав Погоринський вузол оборони – міста Пересопницького князівства: Пересопниця (1149 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 323], на р. Стублі, притоці Горині, тепер село Рівненського району [Ауліх, 1972, с. 294–298; Никольченко, Киян, 1973, с. 317; Никольченко, Киян, Олифер, 1974, с. 320–321; Терський В., 1979, с. 62–63; Терський С., 1993в, с. 28–32; 1995, с. 8–9; 1996а, с. 28–37; 1996б, с. 54–56; 2003]), Чемерин (1149 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 387], на р. Олиці, пізніше м. Олика [Терський, 1993а, с. 27–41]), Заречеськ (1150 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 329], біля с. Листвин Дубнівського району [Чайка, 1976, с. 403–404; 1996, с. 9–11; Чайка, Рожик, 1992, с. 50–62; Чайка, Довгань, 1998, с. 222–229]) та Дорогобузького князівства: Дорогобуж (1084 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 205], тепер с. Дорогобуж Гошанського району Рівненської області [Прищепа, 2011]), Острог (1100 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 274], на лівому березі р. Вілії [Прищепа, 2009, с. 183–191]), Корческ (Корець) (1150 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 336], на березі р. Корчик, притоці Случі, у 1155 р. був уступлений Юрію Довгорукому, а після 1174 р. разом з іншими містами Дорогобузького князівства повернений до складу Волині), Милеск (Мильск) (1150 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 329], на р. Горинь, тепер с. Бугрин Гошанського району Рівненської області [Fitzke, 1938, s. 126; Ратич, 1957, с. 33]), Куніль (1150 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 396], десь на р. Случ), Гольско (Гульск) (1150 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 396], тепер с. Гульськ Новоград-Волинського району Житомирської області), Сапогинь (Сапожин) (1151 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 335], на р. Случ, тепер с. Сапожин Корецького району Рівненської області [Раппопорт, 1967, с. 122]), Вигошев (1152 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 454], на правому березі Горині, тепер м. Гоца [Раппопорт, 1967, с. 58, 60; Rauhut, 1960, s. 238]), Возвягель (1257 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 838], тепер м. Новоград-Волинський).

Східний кордон Волині з Київською землею проходив уздовж правобережжя Горині. З кінця XII ст. Корецький вузол оборони остаточно був закріплений за волинськими князями. Разом із Корцем сюди входили Сапогинь, Куніль і Гольско. Після походів Ярослава Ізяславича у 1173–1174 рр. прикордонною рікою став Случ.

На півночі в межах Володимирської, Луцької і Пересопницької волостей природною північною межею були масиви боліт на правобережжі Прип'яті, які колись розділяли землі волинських племен і *дреговичів*. Дреговичі носили великі металеві буси, покриті зерню, які на територіях інших племен майже не трапляються [Седов, 1963; 1970, с. 77–91; 1982, с. 113–118]. За Чорторійськ у

першій третині XIII ст. (1227 р.) волинські князі сперечалися з пінськими князями (залишки прикордонних замків у цьому районі знаходяться біля с. Городок і в районі с. Старосілля Маневицького району; в Степані, вперше згаданий під 1292 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 938], сидів князь із турівської гілки, васал дубровицьких князів). Кордон тут проходив десь біля впадіння Стубли в Горинь. Зі середини XIII ст. турово-пінські князі стали васалами сюзеренів Галицько-Волинської держави.

На межі вододілу басейнів Прип'яті, Дніпра, Південного Бугу і Дністра, між Київською, Галицькою і Волинською землями знаходилася так звана **Болоховська земля**, яка на півдні межувала з половецьким степом. Ця територія була густо заселеною. Населення, судячи з археологічних матеріалів, було нащадками *древлян, полян* і, напевно, *уличів*. У XI–XII ст. болохівськими містами володів Київ. У XII ст. тут часами, з різними центрами, виникали окремі князівства, залежні безпосередньо від київського князя. На початку XIII ст. галицько-волинський князь Роман Мстиславич передав ці території сюзерену Волині – луцькому князю Інгарю Ярославичу, нащадки якого у складних умовах першої половини XIII ст. зберегли за собою ці землі. Один із цих князів – Борис згадується у Меджибожі під 1234 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 774], це був брат або син Ярослава Інгаревича [Рапов, 1977, с. 196].

Проблемі Болоховської землі і болоховських князів присвячена солідна література [Дашкевич Н., 1876, с. 69–139; 1884, с. 155–186; 1899, с. 56–69; Петрушевич, 1877; Молчановский, 1885, с. 102–143; Грушевский, 1893, с. 3–11; 1905б, с. 155–161, 535–536; Андріяшев, 1930, с. 20–31; Раппопорт, 1955, с. 52–60; Липко, 1971, с. 99–104; Терещук, 1976, с. 164–175; Крип'якевич, 1999, с. 25–26, 55–56; Войтович, 1991а, с. 17–18; 1991в, с. 158–159; 2006а, с. 503–506]. Болоховська земля була заповнена густою сіткою міст, археологічне дослідження яких лише починається: Котельнич (1143 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 314], на р. Гуйві, притоці Тетерева, тепер с. Котельниця Полонського району Хмельницької області), Межибож (1146 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 330], при впадінні р. Бужка в Південний Буг), Болохов (1150 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 398–399], у центрі між верхів'ями Південного Бугу, Горині, Случі і Тетерева, тепер м. Любар), Мунарев (1150 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 398–399], вблизи Болохова), Божеський (1152 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 454], й верхів'ях Південного Бугу), Шеломниця (1159 р. [ПСРЛ, 1856, т. 7, с. 71], поблизу Котельнича), Полоний (1169 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 358], при впадінні р. Хомори, лівої притоки Случі, тепер м. Полонне Хмельницької області; ця фортеця у травні 1169 р. витримала 17-денну облогу половецького війська і оборонилася від половців у 1171–1172 рр.), Микулин Волинський (1169 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 533], тепер с. Микулин Гошанського району Рівненської області), Межимостя (1170 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 644]), Колодяжин (1240 р.

54 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19 [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 786], на р. Случ, для його здобуття монголи змушені були зосередити важку металеву артилерію: 12 пороків), Кудин (1241 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 792], на р. Іква), Губин (1241 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 792], у верхній течії Случі [Винокур, Якубовський, Мегей, 2007, с. 119–125]), Кобуд (1241 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 792]), Городок Болоховський (1241 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 792]), Дядьков (1241 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 792]), Деревич (1241 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 792], у верхній течії Случі, тепер с. Великі Деревичі).

Більшість болоховських міст було знищено під час каральних експедицій галицьких князів Шварна і Лева Даниловичів у 1254–1257 рр., коли король Данило Романович пробував скинути ординське іго і відновити єдину Русь. Болоховські князі, чиї володіння безпосередньо межували з ординським степом, і які, як нащадки Інгваровичів, витіснених Романовичами з Луцька та інших центрів Східної Волині, мали всі підстави не любити останніх, тому і стали васалами ординського еміра Куремси і не бажали підпорядковуватися королю Данилу [Войтович, 2004а, с. 101–102].

Володіння у Київській землі. У середині XII ст., претендуючи на київський престол, волинські князі стали добиватися волостей у Київській землі. Особливо важливе значення мало Поросся, заселене *чорними клобуками*, чия кіннота в міжусобних війнах відіграла помітну роль. У 1159 р. Мстислав Ізяславич отримав Білгородське і Торчеське князівства. У Торчеську сидів його посадник Вишко [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 519]. З того часу волинські князі намагалися утримати за собою пороські волості. У кінці XII ст. це робив Роман Мстиславич, а у 1230-х роках – його син Данило, який пізніше віддав Торчеськ своєму тестю Мстиславу Удатному, а по смерті останнього – його синам. Волинський васал пороський князь Юрій згаданий під 1289 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 993–994]. Ці території, напевно, залишалися у складі Галицько-Волинської держави до походу Тохти проти Ногая у 1300 р.

Київська земля повністю перейшла до Данила Романовича у 1240 р., але невдовзі відбувся Батиїв погром. Спроби Данила Романовича (аж до поїздки в Орду) повернути собі Київ були невдалими. Такими ж невдалими, очевидно, були ці спроби в ході війни 1254–1258 рр. Схоже, що це зумів реалізувати тільки Лев Данилович із допомогою Ногая у 1270–90-х роках. Сталося це, ймовірно, між 1292–1298 рр. Пороський князь Юрій у 1289 р. згаданий як васал волинського князя Мстислава Даниловича [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 993–994]. Точна дата смерті Мстислава Даниловича невідома, але сталося це після 1292 р. [Войтович, 2006а, с. 502] і до смерті Лева Даниловича, бо його син Юрій без проблем прийняв королівський титул і успадкував об'єднану державу. *Rex Rusiae dux Ladimerie* в титулі короля Юрія не означає, що Волинь була приєднана пізніше, як допускає Д. Домбровський [Dąbrowski, 2002a, s. 178], а відображає унійний характер Галицько-Волинської держави [Генговський, 2010,

ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19 55
с. 45–56]. Єдиний син Мстислава – Данило помер до 1288 р. [Dąbrowski, 2002a, s. 232]. Що стосується гіпотези про існування молодшого сина Мстислава Даниловича чи його внука Володимира (деякі вважають його сином Юрія Львовича), то вона, очевидно, помилкова [Войтович, 1996, с. 84]. Природно, що Київ міг отримати тільки Лев Данилович, як вірний соратник Ногая, при допомозі цього могутнього улусбека. Період між 1292–1298 рр. якраз був піком могутності Ногая.

Київський уділ перебував у складі Галицько-Волинської держави можливо з васальними князями в Овручі – нащадками Володимира Рюриковича до 1300 р., коли Київ під час війни хана Тохти проти Ногая отримала путивльська династія в особі князя Володимира-Івана Івановича [Войтович, 1991г, с. 149–150; 1996, с. 159]. У “Книзі знань”, відомій за трьома манускриптами і датованій близько 1350 р., де описані подорожі кастильського монаха-францисканця, за Польщею поставлено “королівство Лева”, до складу якого входив Київ, і подано його прапор – зелене полотнище з червоним хрестом [Гречило, 2003, с. 133; Климкевич, 2000, с. 106; Книш, 2003]⁶.

У пом’яниках згаданий ще переяславський князь Іван Дмитрович із сіверської династії, який напевно отримав це князівство у 1300 р. під час війни Тохти з Ногаєм та його нащадками. Наступний переяславський князь Олег загинув у битві на р. Ірпінь близько 1323 р. як васал або союзник київського князя. Можливо також, що Переяслав, як і Київ, теж близько 1292/1298–1300 рр. входив до складу Галицько-Волинської держави. Переяславське князівство було відновлене Тохтою, який воював і проти Галицько-Волинської держави як васала Ногая.

Галицькі кордони. Західний кордон Галицької землі з польськими князівствами від Любачева перетинав р. Вепр і проходив у 15–30 км на захід від Вепра, далі у південно-західному напрямку через ріки Сян і Вислок до р. Яселки в Карпатах, де вона змикалася з угорськими кордонами. Цей кордон був настільки стабільним, що залишався незмінним аж до 1772 р., відділяючи землі Руського воєводства від воєводств Краківського і Люблінського [Кордуба, 1925, с. 159–245].

Кордон з Угорщиною в цьому районі проходив уздовж Карпатської лінії оборони від Дукельського і Лубківського перевалів через Спас, Окоп на вершині Магури, Грозеву, Тустань, Синевидсько і Тухольські ворота [Рожко, 1982; 1990]. Кордони в Карпатах остаточно сформувалися на кінець XII ст. Ще в середині

⁶ Детальніше про це було викладено в доповіді Я. Книша “Держава Романовичів за короля Юрія і утворення Галицької митрополії” на Міжнародній конференції, присвяченій 750-річчю коронації короля Данила і 700-річчю утворення Галицької митрополії (Львів, 8–9 листопада 2003 р.), матеріали котрої, на жаль, не були повністю опубліковані.

56 ISSN 2078-6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
XII ст. Вишково, Королево, Севлюш (тепер Виноградово) були прикордонними замками Угорського королівства. Замок Хуст був збудований для захисту Марамороша у 1191 р., що було результатом просування угорців далі на правий берег Тиси і перенесення кордонів до Яблуновського перевалу [Архіви України, 1967, с. 73].

Галицька земля складалася з двох частин: Перемишльсько-Звенигородської (ці дві волості в середині XII ст. об'єдналися) і Галицько-Теребовельської (ці волості також об'єдналися в середині XII ст.).

Перемишльське князівство, кордони якого частково реконструюють за межами Перемишльської єпископії, з середини XII в. охоплювало такі міста: Перемишль (981 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 69], на правому березі р. Сян [Hauser, 1883; Томашівський, 1928, с. 179–190; Żaki, 1959, s. 23–48; 1960, s. 213–215; 1969, s. 47–50; Kunysz, Persowski, 1966; Kotlarczyk, Żaki, 1969, s. 51–62; Петрик В., 2001, с. 187–199]), Звенигород на Білці (1086 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 206], тепер с. Звенигород Пустомитівського району [Терський-Шеломенцев, 1978, с. 206–215; Свешніков, 1987, с. 94–101; 1990а, с. 107–110; 1990б, с. 127–131; 1994, с. 20–31; Гупало, 2009, с. 127–153; 2010, с. 172–203; 2014]), Сянок (1150 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 406; Kunysz, 1962, s. 25–27; 1963, s. 55–104]), Ярослав (1152 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 447]), Удеч (Зудеч) (1164 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 524], тепер м. Жидачів), Городок (1213 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 733], тепер м. Городок Львівської області [Ратич, 1957, с. 21; Грабовецький, Гопало, 1968]), Вишня (1231 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 762], тепер м. Судова Вишня Львівської області [Цигилик, 1968, с. 485–493]), Голі Гори (1231 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 765], с. Гологори Золочівського району Львівської області), Синевидско (1241 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 787], тепер Верхнє Синевидне Сколівського району), Спас (середина XIII ст., Старосамбірський район [Рожко, 1982; 1990; 1999, с. 41–45; 2001]), Сіль (1255 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 830], тепер смт Стара Сіль Старосамбірського району), Львів (1256 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 841], засноване між 1245–1256 рр. на р. Полтві, на межі Перемишльського і Белзького князівств, столиця Галицько-Волинської держави з 1270 р. [Войтович, 2004б, с. 712–720; 2008е, с. 42–51; 2012а, с. 37–41; 2014а, с. 54–62; 2015, с. 56–60; Історія Львова, 2006]), Старий Самбір (XIII ст. [Кріль, 2009]), Тустань (1340 р. [Рожко, 1996]), Дроговиж (1356 р. [Привілеї..., 1998, с. 27–31], тепер с. Миколаївського району Львівської області), Тухля (1387 р. [Рарее, 1891, s. 17], тепер с. Тухля Сколівського району Львівської області). Напевно в ті ж часи існували також Сколе і Славсько, принаймні як села [Войтович, 2012з, с. 148–157].

У Галицько-Теребовельській частині були міста Теребовля (1097 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 247] на р. Гнізні, лівій притоці Серета [Миська, 2005; 2006; 2008]), Галич (1138 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 311], найбільше місто Південно-

Західної Русі [Лукомський, 2001, с. 275–298; 2006, с. 34–44; 2008, с. 362–375; 2009, с. 416–431; Томенчук, 2008в, с. 494–610]), Звенигород на Дністрі (1142 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 316], с. Дзвенигород Борщівського району Тернопільської області [Миська, 2013, с. 59–67]), Микулин Галицький (1142 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 311], на лівому березі Серету [Миська, 2011, с. 187–189; 2012, с. 112–116]), Ушиця (1144 р. [ПСРЛ, 2001, т. 1, стб. 311], при впадінні р. Ушиці в Дністер [Маярчак, 2009а, с. 45–49]), Снятин (дослідники пов'язують назву і заснування міста з відомим галицьким боярином Коснятином Сірославичем, уперше згаданим 1158 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 488], Ян із Чарноква у 1382 р. назвав його одним з найбільших міст *королівства Русі*), Кучелмин (1159 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 497], на лівому березі р. Каютин, притоки Дністра, між с. Непоротовим і с. Комачинці Сокирянського району Чернівецької області [Пивоваров, 2006, с. 82–88; Томенчук, 2008б, с. 38–40]), Збараж (1211 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 730], с. Старий Збараж Збараського району Тернопільської області [Миська, 2011, с. 190–191; 2012, с. 117–119]), Маклаков Галицький (1211 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 730], біля с. Біле Чортківського району Тернопільської області [Миська, 2009, с. 255 – 262; Миська, Погоральський, 2010, с. 211–220]), Товмач (1213 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 734], тепер м. Тлумач на р. Тлумачику), Плав (1213 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 735], Перебиківське городище Хотинського району? [Пивоваров, 2006, с. 92–97; Тимошук, 1982, с. 206]), Онут (1213 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 735], с. Онут Заставнянського району Чернівецької області [Миська, 2011, с. 192–194; 2012, с. 122–125; Пивоваров, 2006, с. 88–92]), Василев (1229 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 761], на правому березі Дністра, навпроти гирла Сирету [Томенчук, 2008а, с. 29–37]), Коломия (1240 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 790]), Бакота (1240 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 789], с. Бакота Кам'янець-Подільського району Хмельницької області [Винокур, Горішній, 1994; Маярчак, 2009б, с. 23–33]), Калюс (Каліус) (1242 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 793], на Дністрі поблизу Кучелмина [Маярчак, 2010, с. 703–708]), Хотин (XIII ст. [Михайлина, Пивоваров, 2011]), Городок на Черемоші (?).

Проблема південних галицьких кордонів. Щодо проблеми південних кордонів володінь галицьких, а пізніше галицько-волинських князів дискутують давно. Київські дослідники звично дотримуються думки, що цей кордон пролягав у середній течії Дністра в районі міст (градів) Ушиця, Кучелмин, Плав, Онут, Калюс та Хотин. Версія ця прийнята *a priori*, її прихильники вперто не хочуть помічати інших думок, зокрема видатного російського візантиніста Г. Літаврїна, який, не погоджуючись із такою думкою, обґрунтував висновок, що область у межириччі Дністра та Серету і Нижнє Подунав'я були воротами між морем і Карпатами, через котрі у XI–XII ст. кочовики проникали на Балкани, а Візантія, не маючи достатньо сил, щоби зайняти цей район, не

заперечувала проти його утримання сильним галицьким князем, виділяючи стосунки з ним окремо від стосунків з Києвом [Литаврин, 1999, с. 505–506]. Прихильники версії середньодністерського кордону старанно обходять аргументи своїх противників. Підтримуючи висновки Г. Літавіна, мені неодноразово доводилося звертатися до цієї проблеми [Войтович, 2000, с. 394; 2006а, с. 340–345; 2006г, с. 187–205; 2008б, с. 51–62; 2008в, с. 71–78; 2008г, с. 30–39; 2008д, с. 3–18; 2009в, с. 376–385; 2010б, с. 255–280; 2010г, с. 201–212; 2011б, с. 151–195, 281–288, 396–414; 2011г, с. 5–26; 2014в, с. 51–63; Wojtowycz, 2011, s. 41–64], проте обґрунтованого заперечення з боку опонентів не зустрічав.

Лінія оборони на Середньому Дністрі була одночасно і базою освоєння межиріччя Дністра і Пруту та Дністровського Пониззя. Спочатку цими територіями управляли зі Звенигорода на Дністрі, де сидів князь Іван Ростиславич Бирладник, а потім їх центр перемістився у Бирлад. **Дністерсько-Бирладська волость** тягнулася аж до Дунаю. Сюди входили такі міста, як Бирлад (1159 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 497], на р. Бирлад лівій притоці Сирета⁷), Яський Торг (тепер м. Ясси в Румунії⁸), Малий Галич (тепер м. Галац в Румунії [Рыбаков, 1952, с. 14–32; Коновалова, 1991, с. 51; Тельнов, Степанов, Русев, Рабинович, 2002]), Текуч (у нижній течії р. Бирлад), Дичин (місто Дцин, куди відійшли бирладники після нападу на Олешша, згаданий у Іпатіївському літописі під 1159 р. [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 505], Дисина у сицилійського географа ал-Ідрісі [Недков, 1960, с. 104–105]⁹), Кілія¹⁰, Білгород (тепер м. Білгород-Дністровський [Кравченко, 1986]), Романів Торг (при впадінні

⁷ Локалізація Бирладу залишається дискусійною. Версія І. Богдана [Коновалова, Перхавко, 2000, с. 78], підкріплена Р. Рабиновичем [Рабинович, 1999, с. 369], стосовно розташування літописного Бирладу на місці с. Ескі-Бирлат на правому березі Дунаю в Добруджі, заслуговує пильної уваги, але потребує підтвердження археологічними дослідженнями.

⁸ Яський торг згаданий уперше під 1412 р. у валахській грамоті і в польського хроніста Яна Длугоша, пов'язаний з аланами-ясами, які з'явилися у цьому регіоні з середини XIII ст. після походу Бату [Бубенок, 2004, с. 230–234; див. також: Тельнов, Степанов, Русев, Рабинович, 2002].

⁹ Суперечку навколо деяких розходжень джерела розв'язав А. Плахонін [Плахонін, 2000, с. 449–457].

¹⁰ Початки Килії дискусійні. Назву міста виводять від грецького *келлія* – *зерноховище*. Але, найімовірніше, місто трансформувало назву свого античного попередника *Ахилії*. У XI ст. Візантія відновила тут фортецю під назвою *Лікостом* (*Вовча паща*). У XII–XIII ст. цей пункт контролювали галицькі князі. Під 1241 р. його згадав перський хроніст Рашид ад-Дін. Десь із 1260-х років ці терени контролював Ногай. З 1352 р. місто стало належати Генуї.

р. Молдови у р. Сирет¹¹), Сучава (при впадінні р. Сучави у р. Сирет)¹², Немеч, Сирет (у верхній течії р. Сирет, на нинішньому українсько-румунському кордоні).

Свідченням належності до Галицької землі нижньої течії Дністра та Дунаю залишається грамота князя Івана Ростиславича від 20 травня 1134 р., адресована месемврійським купцям. Там згадані його володіння у Пониззі Дністра та Дунаю, зокрема Малий Галич (Галац), Бирлад і Текуч [Памятники..., 1953, с. 26]. Навколо цієї грамоти довгий час триває дискусія. Між прихильниками її автентичності [Голубовский, 1884, с. 207; Дашкевич Н., 1904, с. 366–369; Грушевський, 1905а, с. 421–422; Пашуто, 1950, с. 169–171; 1968, с. 194; Насонов, 1951, с. 143; Левченко, 1956, с. 437–438; Фроловский, 1961, с. 75; Зимин, 1966, с. 30–31; Потин, 1968, с. 228–229; Брайчевський, 1998, с. 26–27; Рабинович, 1999, с. 357–407; Войтович, 2000, с. 152; Майоров, 2001а, с. 220–222] та підробки [Богдан, 1895, с. 163–164; Соболевский, 1895, с. 173–176; Panaitescu, 1932, Мохов, 1964, с. 82–83; Котляр, 1969, с. 20–22; 1985, с. 78–82; Павлов, 1986, с. 12–13; Spinei, 1994, р. 21; Каштанов, 1996, с. 71–72; Перхавко, 1996]. Як слушно зауважив Р. Рабинович, усі противники автентичності грамоти, починаючи з І. Богдана, керувалися постулатом, що звенигородський князь Іван Ростиславич (вважаючи столицею останнього Звенигород на Білці) не міг володіти Бирладом і Пониззям Дністра та Пруту [Рабинович, 1999, с. 357–358], що не викликає жодних заперечень. А інших підстав вони не наводили, обмежуючись посиланнями на праці попередників.

Грамоту вперше ввів у науковий обіг відомий румунський історик і філолог-славіст Б. П. Хаждеу (1836–1907). Оригінал і початкова копія грамоти втрачені ще у ХІХ ст. Противнику автентичності грамоти відомому лінгвісту О. Соболевському вдалося довести тільки те, що її текст написаний у ХІV–ХV ст. за орфографічними і лінгвістичними традиціями молдовських і болгарських документів цього часу [Соболевский, 1895, с. 173–174]. Не беручи до уваги, що молдовські і болгарські грамоти більш раннього часу незнані, цей висновок дає підстави стверджувати тільки те, що до Б. П. Хаждеу міг потрапити список із грамоти, виготовлений у ХІV–ХV ст., або ж фальсифікат із цього ж періоду, при фабрикації якого були використані автентичні джерела і відомості. Важко припускати, щоби молдовський книжник у ХІV–ХV ст. міг подібне сам вигадати. Можна погодитися, що необхідність “переписування”

¹¹ Нині м. Роман при впадінні Молдови у Сирет. Спокусливо пов’язувати цей пункт із галицько-волинським князем Романом Мстиславичем, а не молдовським господарем Романом (близько 1392 – близько 1394), інформацію про якого укладачі “Списку руських городів дальніх і ближніх”, найімовірніше, не могли мати, особливо якщо остаточний варіант списку був укладений до 1387 р.

¹² З 1388 р. столиця Молдовського князівства.

грамоти в “молдовські” часи була викликана бажанням продовжити традицію торгових пілг для певних міст [Рабинович, 1999, с. 377–379].

Найвразливішим місцем грамоти противники її автентичності вважали вираз “*от стола Галичского*”. Якщо вважати Івана Ростиславича звенигородським князем, столиця якого була у Звенигороді на Білці, на території Перемишльсько-Звенигородської частини, що належала Володаревичам, то цей вираз дійсно виглядає неправдоподібно. Але ж існувало кілька Звенигородів саме у Теревельському князівстві, яким володів батько Івана Ростиславича – Ростислав-Григорій Василькович¹³. Теревельський князь Ростислав-Григорій Василькович, який помер раніше за свого брата галицького князя Ігоря-Івана Васильковича (+1141 р. [Войтович, 2006а, с. 334]), міг виділити своєму синові уділ із центром у Звенигороді на Дністрі, куди ввійшло все Пониззя Дністра та Пруту аж до Дунаю. Після смерті брата Ростислава Ігор приєднав його частку, а звенигородський князь залишився його васалом (звідси і формула “*от стола Галичского*”). Навіть, якщо б грамота від 20 травня 1134 р. була датована 1144 р., як вважав М. Грушевський (що, звичайно, дискусійно), то це би могло означати тільки, що після захоплення Володимирком Володаревичем спадщини Ігоря Васильковича, його племінник залишався васалом тепер вже князя всієї Галицької землі.

Отже, можна погодитися з Р. Рабиновичем, що підстав для звинувачення Б. П. Хашдеу у фальсифікаті немає. І для чого було би румунському дослідникові творити фальсифікат про володіння румунськими територіями руським князем у XII ст.?

Територія Нижнього Подунав'я, Подністер'я і Попруття як частина Русі внесена у “Список руських городів дальніх і ближніх” [ПСРЛ, 1856, т. 7, с. 239–240; Тихомиров, 1952, с. 223]. Первісний варіант цього списку був складений ще на початку XIII ст., а остаточний варіант пам'ятника сформований у 1375–1381 рр. [Греков, 1975, с. 366] (але не пізніше 1409 г. [Наумов, 1974, с. 150–163]). Сюди внесено такі міста, як Дичин, Кілія, Білгород, Яський торг, Романів торг, Немеч, Сучава, Сирет та інші. Фальшувати цей список у кінці XIV ст. чи на початку XV ст. на користь вже неіснуючого Галицького князівства не було жоднісенької потреби нікому.

Ще одним непрямим свідченням належності цих територій до володінь галицького князя є шлюб Ірини, дочки князя Володаря Ростиславича, старшого на той час з галицьких князів, з Ісааком, сином візантійського імператора Олексія Комнена 20 липня 1104 р. [Acta et diplomata..., 1886, р. 375; Грушевський, 1905а, с. 414; Баумгартен, 1909, с. 11; Юрєвич, 2006, с. 50–52; Валявська, 2012, с. 55–63]. Це перший подібний союз Візантії з руським

¹³ Про локалізацію Звенигорода-на-Дністрі див.: Миська, 2013.

земельним князем, що виглядає доволі незвично на тлі візантійської шлюбної практики, коли відмови отримували значні європейські володарі. Зрозуміло, що ініціатором цього союзу могла виступати тільки Візантія, а це означає, що їй на цьому мусило залежати. Тому вищевикладена думка Г. Літаврїна про захист від кочовиків дунайських володінь імперії галицькими князями отримує вагоме підтвердження. Інший російський історик О. Назаренко, аналізуючи візантійські джерела, дійшов висновку про існування окремої угоди між Візантією та Ростиславичами, яку самі візантійці тлумачили як визнання руськими князями залежності від імператора [Назаренко, 1999, с. 175–176]. Цілком можливо, що Візантія “подарувала” землі в гирлі Дунаю галицьким князям в обмін на зобов’язання оборони дунайських провінцій.

Непрямими свідченнями можуть служити також візантійсько-галицькі стосунки часів Ярослава Осмомисла [Войтович, 2010б, с. 255–280; 2011ж, с. 37–60; 2015, с. 89–132]. Візантія розглядала галицького князя як *hypospondos*, що за візантійською вселенською термінологією прирівнювалося до давнього – союзний Риму народ – *socii populi Romani*. Цікаво, що більше свідчень візантійських авторів належить до Галицького князівства, князь якого часом протиставлявся князю Києва і розглядався як повністю самостійний [Биби́ков, 1989, с. 168].

Візантії явно залежало на добрих стосунках із галицьким правителем значно більше, ніж із будь-яким іншим руським князем. Враховуючи, що зовнішня політика імперії Комнінів була спрямована на схід та південь, це можна пояснити лише спільним дунайським кордоном і зацікавленням у прикритті цього кордону від половців, а також продовженні торгівлі міжнародною артерією – *буришиновим шляхом* із Балтійського в Чорне море, значення якого ще більше зросло із утворенням Галицько-Волинського князівства. Можливо, що саме з тих часів тісних зв’язків із Візантією залишилося графіті у Константинополі на мармуровій балюстраді хорів собору Св. Софії: “*Матфѣй поць галичьский*” [Welt der Slaven, 1977, s. 86–88].

Останнім часом, після появи праці Е. Кінана [Keenan, 1998, p. 313–327; 2002, p. 479–482; 2003; Кінан, 2003, с. 252–268] і публікації давно написаного дослідження О. Зіміна [Зимин, 2006], з новою силою розгорнулася дискусія навколо довіри до “Слова о полку Игореве” як автентичного пам’ятника, тобто історичного джерела [Грабович, 2001; Филлюшкин, 2002а, с. 185–188; 2002б, с. 24–32; Страхова, 2003, с. 33–61; Столярова, 2004, с. 332–337; Живов, 2004, с. 240–268; Agnew, 2005, p. 845–855; Поппе, 2004, с. 155–161; 2007, с. 52–56; Порре, 2004, p. 74–78; Вилкул, 2005, с. 262–279; Котляр, 2007, с. 190–196; Соколова, 2007, с. 23–38; Danylenko, 2004, p. 921–935; Franklin, 2005, p. 833–845;

Гальперин, 2007, с. 5–22]. Однак на цьому етапі немає жодних підстав відкидати свідчення “Слова” як наративного джерела кінця XII ст.¹⁴

Про галицького князя автор “Слова” написав: “*Галичкыи Осмомыслъ Ярославѣ, высоко сѣдиши на своемъ златокованнемъ столѣ... Грозы твоя по землямъ текуть отворяеши Кіеву врата, стрѣляеши съ отня злата стола салтъмани*

¹⁴ Е. Кінан вважає автором “Слова” чеського славіста Йозефа Добровського (1753–1829), а О. Зимін – Іоїля Биховського (1726 – після 1797), архімандрита Спасоярославського монастиря, де було знайдено “Слово”. Подібно до своїх попередників (К. Троста, М. Хендлера і А. Айтцетмюллера), обоє, головно, опиралися на лінгвістичені аргументи, при цьому не володіючи знаннями зі специфіки мови XII–XIV ст. Е. Кінан додав сюди ще кілька веселих аргументів, зокрема версію, що Ярослав Осмомисл не міг знати значення слова “султан”, і тому стріляв з *альтани*, а цей термін пізнього походження. Однак, що стосується хворого спадковою хворобою Пертеса галицького князя Ярослава Осмомисла, то він взагалі не міг стріляти з лука, оскільки стрільба з лука потребує, щоб стрілець сперся обома ногами, що при цій хворобі неможливо, через це і галицький князь не брав участі у жодній битві, а його військо очолювали бояри, що для тодішньої практики було неприйнятним. І титул “султан” у Галичі знали: руські дружини були учасниками битви при Манцикерті у 1071 р. проти сельджуцького султана Арп-Арслана III; з того часу сельджуцькі султани постійно оточували візантійські володіння і були учасниками чорноморської торгівлі, як і Галицьке князівство; Андронік Комнін, до появи при дворі Ярослава Осмомисла, перебував при дворах сельджуцьких султанів; цей титул використовували навіть половці, в половецькому словнику початку XIV ст. він саме у версії “солтан” [Плетнева, 1990, с. 120–122].

Після блискучих праць А. Залізняка [Зализняк, 2004; 2006; 2007], період вільних варіацій з лінгвістичними аргументами закінчився [Живов, 2004б; Голинская, 2006; Еськов]. Російський лінгвіст, який багато років видає і досліджує новгородські берестяні грамоти з живою мовою XII–XIII ст., детально аналізуючи не стільки лексику, як граматичну побудову і граматичну систему “Слова”, підсумував, що ця пам’ятка не може бути підробкою, бо написаний строго відповідно до правил мови XII – початку XIII ст. У книзі детально розглянуто лінгвістичні аргументи за і проти автентичності “Слова о полку Игореве”, окремі “темні місця” пам’ятника, зроблено критичний огляд лінгвістичних праць противників автентичності “Слова”. А. Залізник переконливо продемонстрував на конкретних прикладах, що будь-якому фальсифікатору довелося би враховувати сотні різних моментів орфографічного, морфологічного, діалектного характерів, що просто не під силу одній людині [Зализняк, 2004, с. 265–323].

У своїх репліках до цієї дискусії я звернув увагу на кілька моментів, про які не могли знати жодні фальсифікатори у XVIII ст. (наявність у с. Харалуг біля Корця на Волині криці, придатної для виготовлення мечів, тоді як на території Русі мечів власного виробництва не знайдено і крім *харалужных мечей*, згаданих у “Слові”, для виробництва мечів просто не було болотної руди відповідної якості; неоднозначність етимології назви *Харалуг*, що не дає підстав стверджувати її пізні походження; особливості конструкцій *латинских шеломів*, на що міг звернути увагу лише сучасний воїн-професіонал, а не чернець через п’ять століть [Войтович, 2006д, с. 595–605; 2007в, с. 17–33; 2007г, с. 187–197; 2007г, с. 74–78; 2007д, с. 74–79; 2008е, с. 32–49; 2009б, с. 40–56; 2011з, с. 52–71].

за землями...” – це було можливим тільки за умови участі галицьких військ у візантійських походах проти сельджуцьких султанів.

“По Дунаю грады укрепил, купцями населил, торгующими чрез море во Греки...” – результати діяльності Ярослава у Нижньому Подністер’ї і Подунав’ї.

У “Слові” теж є ремінісценції з візантійсько-болгарської війни 1186–1187 рр., коли галицький князь підтримав повстання Асенів, зокрема: “подпер горы Угорьскыи своими железными плъки, заступив королю путь, затворив Дунаю ворота”.

Про належність цих територій Галицькому князівству свідчить і низка інших аргументів, зокрема топонімічних¹⁵, а також включення вірменських парохій у Сереті, Сочаві (Сучаві) і Молдові у львівську вірменську єпископію у кондаку від 13 серпня 1388 р. католікоса Теодороса II, зі згадкою про Львів, як “найблагодословеннішу, храниму Богом, столицю, славну матір міст християнських королев”, що відображає часи Галицько-Волинської держави [Дашкевич Я., 1992, с. 10–11].

З початку формування ординської держави у Причорномор’ї був створений потужний улус, який охоплював кілька менших. Цей улус отримав зять Бату – Мауці [Войтович, 2004а, с. 108–109]. Напевно перші улусбеки вдовольнялися просторими степами, а в містах сиділи лише їхні баскаки і намісники. Баскак Коренци, еміра Мауці, боярин Митяй сидів у Бакоті. Ситуація змінилася, коли улус перейшов до оглана (царевича) Ногая. Після успішного походу на Константинополь у 1264 р. він отримав ще й Крим. Ставка його була на Нижньому Дунаї в м. Ісакчі [Егоров, 1985, с. 33–35]. Залежність від Ногая визнали болгарські Тирновське царство, Видинське і Браничевське князівства, а з 1292 р. і король Сербії. Десь до початку 1270-х років Ногай підпорядкував собі все Правобережжя Дніпра. Князь Лев Данилович став його васалом і з допомогою Ногая приборкав як своїх братів, так і сусідів. За Ногая все Пониззя Дністра та Пруту поступово стало ординським. При ньому все Причорномор’я від Дунаю до Дону вкрилося мережею ординських міст. Їхні залишки тільки почали досліджувати археологи: Кучугурівське городище в 30 км на південь від Запорожжя (можливо Мамаїв Старий), Тавань (у XV ст. тут великий князь литовський Вітовт Кейстутович збудував митницю), Кінське городище на правому березі р. Конки, городище біля р. Самари, Хаджибей (тепер Одеса).

Але особливо значний підйом у цей час пережив згаданий вище Білгород, який знаходився на кінці дністерського шляху. Те, що Білгород поставлений поряд з іншими містами Дністерсько-Бирладської волості в “Списку руських

¹⁵ Ці аргументи були зібрані в доповіді А. Шийчука (Румунія) “До питання південних кордонів Галицької Русі (за матеріалами візантійської історіографії)”, виголошеній на V Міжнародному конгресі українців у Чернівцях 28.08.2002 р. на засіданні секції “Галицько-Волинське князівство”, яка, на жаль, залишилася неопублікованою.

міст дальніх і ближніх” [ПСРЛ, 1856, т. 7, с. 240] дає підстави допускати, що у XII – на початку XIII ст. (а може і трохи довше) місто з округою входило до складу Галицької, а з 1199 р. – Галицько-Волинської держави. Якби у 1185–1187 рр. гирло Дністра належало Візантії, то звідси вона могла б завадити союзникам повсталих болгар під керівництвом Петра і Асеня. Частина раті галицького князя Мстислава Мстиславича Удатного у 1223 р. на з’єднання з іншими військами на Дніпрі йшла річковим шляхом, спустившись по Дністру. Якщо б цей шлях контролювали візантійці, то ця експедиція виглядала б зовсім незрозумілою. Простіше було би рухатися з основним військом. Але галицький князь зібрав рать “вигинців галицьких” воєвод Юрія Домажирича і Держикрая Володиславича саме в цій волості, напевно, знявши частину гарнізонів, які в умовах, коли половці стали союзниками, тимчасово можна було послабити.

Стосовно існування самого міста протягом XII–XIII ст. сумнівів нема. Колишня антична Тіра у візантійський період з X ст. відома під назвами *Маврокастро* (*Чорна Фортеця*) та *Аспрокастро* (*Біла Фортеця*) [Полевой, 1979, с. 67], у сицилійського географа XII ст. ал-Ідрісі як *Акліба* (*Білгород*, “Ак” – “білий”) [Рыбаков, 1952, с. 15–18], в італійських джерелах з кінця XIII ст. як *Монкастро*. Археологічні матеріали XII ст. незначні і повністю походять із шарів, порушених будівництвом кінця XIII ст., коли місто переживало підйом, інтенсивно забудовувалося і перебудовувалося. Характер цього будівництва і знайдені матеріали не залишають сумнівів стосовно його схожості з іншими ординськими поліетнічними містами [Егоров, 1985, с. 79–82; Кравченко, 1986, с. 3–5; Рябцева, Савельев, 2014]. Щоправда, в місті було значне слов’янське населення і більшість знахідок зброї або її фрагментів руського походження [Кравченко, 1986, с. 83–84]. Ординські монети, знайдені в місті, масово починаються з часів хана Узбека (1313–1339). На портоланах Маріно Сануда (1321 р.) [Popescu-Spineni, 1938, р. 74], Піцігані (початок 1330-х років) [Егоров, 1985, с. 136, 139] і Весконте (1327 р.) [Nordenskiöld, 1897, р. 33, Taf. VII] місто Маврокастро (Білгород) зображене з прапором, на якому джучидська тамга і півмісяць. Однак ще до 1328 р. новоутворена єпископія Аспрокастрон була долучена саме до Галицької митрополії [Скочиляс, 2010, с. 200–203], що є прямим свідченням давньої належності цих земель до Галицько-Волинського князівства. Можна допускати, що процес переходу міста під пряме ординське панування почався за Ногая і завершився за Узбека. Він був недовгим, бо зі середини XIV ст. місто перейшло до генуезців, від них – до Молдовського князівства, а потім – до турків.

Напевно не тільки Білгород, але й інші міста Дністерсько-Бирладської волості, поступово переходили під пряме ординське правління. Можливо, що певний час зберігалось подвійне підпорядкування, а деякі частини цієї волості залишилися у складі Галицько-Волинської держави до початку XIV ст.

Наприклад, таке достатньо поінформоване джерело, як “Flos historiarum Terrae Orientis”, повідомляє: “Русь – величезна країна, межує з Грецією, Болгарією; ця країна... тепер платить данину татарам, а князем її Лев” [Пашуто, 1950, с. 302].

Отже, спираючись на джерела, які збереглися, можна стверджувати, що Пониззя Дністра та Дунаю таки входило до складу Галицького, а пізніше Галицько-Волинського князівства у XII – на початку XIV ст. Заперечити це, просто не звертаючи уваги на ці джерела, або тільки заявляючи, що вони *не прямі* (хоча й це не зовсім так), не буде коректним. Тоді виникає питання, а на підставі яких *прямих* джерел чи хоча б *не прямих* можна стверджувати протилежне?

Галицькі володіння у Закарпатті. Перебування окремих князів на Закарпатті певною мірою допомогло збереженню часткової автономії в цих землях давніх хорватських князівств і навіть тенденцій до об’єднання з Галицько-Волинським королівством. Чернігівський князь Ростислав Михайлович, який претендував на галицький престол, близько 1244 р. одружився з Анною, дочкою угорського короля Бели IV. Спочатку він отримав замок Фізер у Земпліні з селами Вишнево і Орехово, а потім Земплінську і Березьку жупи, а, можливо, і всю давню Руську марку, де набрав дружину, яка взяла участь у битві під Ярославом (1245 р.). Після угоди з Данилом Романовичем у 1251 р. Бела IV перевів зятя у Мачву, декларуючи таким способом його відмову від боротьби за галицьку корону [ПСРЛ, 1841, т. 3, с. 44–45; 1885, т. 10, с. 99–102; 1863, т. 15, с. 351–352; Codex diplomaticus Hungariae..., 1832, bd. 4, vol. 3, dok. 15.07.1264; Палацкий, 1846, с. 11–16; Палаузов, 1851, с. 27–49; Wertner, 1892, s. 463–475].

У часи угорсько-галицької конфронтації за короля Ласла IV Куна близько 1278–1279 рр. було приєднано частину Закарпаття (жупи Берег і, можливо, Земплін) [Войтович, 2011д, с. 5–25, 160–167; 2012є, с. 48–61]. У грамоті 1299 р. наджупан березький Григорій названий “урядником Льва князя руського” (“Nos Gregorius comes de Beregh officialis Leu ducis Ruthenorum et quatuor iudices nobelium de eodem damus pro memoria” [Codex diplomaticus Hungariae..., 1830, bd. 6, vol. 2, p. 216–217; Купчинський, 2004, с. 125–129]). Під 1307 р. цей міністеріал згаданий вдруге [Codex diplomaticus Hungariae..., 1830, bd. 6, vol. 2, p. 213–214, 239–240]. Герб міста Ломпертсас (Берегово), яке було з 1271 р. центром жупи Берег, повністю співпадає з найдавнішим гербом Львова. Цей герб міг бути наданий князем Левом Даниловичем центру своїх володінь на Закарпатті [Пачовський, 1993, с. 41]. Цікаво, що в угорському документі з 1277 р. вказано, що ліс Кобили південніше від м. Бардієва був “біля засік нашого королівства і королівств Польщі і Русі” [Wenzel, 1811, p. 166–167]. А за автором

66 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
“Польсько-угорської хроніки” біля Солоного града у Словаччині сходилися кордони “між угорцями, русинами і поляками” [Ставровський, 1967, с. 14, 377].

Окремі історики вважають, що, крім жупи Берег, до складу закарпатських володінь галицьких князів входили і марамороські землі з Хустом [Вегеш, 1996, с. 34–39]. Однак, щоби довести це, потрібні докази, яких немає. Недостатньо підстав, щоб підтвердити версію Ю.Хименця про приєднання території комітату Спіш до Галицько-Волинської держави у 1286 р. унаслідок повстання на срібних рудниках, підтриманого місцевими “руськими магнатами”, яке було спровоковане будівництвом німецькими колоністами своїх храмів і монастирів [Хименець, 1991, с. 17]. Більш аргументовано виглядає здогадка М.Трояна про приєднання унаслідок походу 1283 р. західної частини Закарпаття “від нинішнього Берегова до гори Маковиця” [Троян, 1982, с. 9], бо з листа короля Карла Роберта випливає, що замок *Mackk* у жупі Шарош до початку 1320-х років належав руським князям [Codex diplomaticus Hungariae..., 1834, bd. 8, vol. 2, p. 326]. Але це могло статися і раніше (судячи з документу 1277 р.) і пізніше (у період боротьби за спадщину Арпадів у 1301–1321 рр.) і тривало недовго.

Закарпатські землі були остаточно втрачені до початку 1320-х років [A magyar nép története, 1896, 66–69 old.; Мельник, 1970, с. 36].

Галицько-волинські володіння у польських землях. Приєднання Люблінської землі відбулося в кінці XIII ст. 30 вересня 1288 р. помер без спадкоємців краківський князь Лешко Чорний і почалася боротьба за краківський престол, в якій основними претендентами були вроцлавський князь Генріх IV Пробус і мазовецький князь Болеслав II. Лев Данилович підтримав останнього і в липні 1289 р. зі своїми військами взяв участь в облозі Вавеля [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 935–936]. У процесі війни він вторгнувся також у Вроцлавське князівство, яке належало Генриху IV [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 936]. Звідти в першій половині серпня 1289 р. князь виїхав в Опаву, де зустрівся з чеським королем Вацлавом II і підтвердив чесько-галицький союз [ПСРЛ, 2001, т. 2, стб. 936; Швабєк, 1958, s. 560]. На цій зустрічі присутні польські князі переконали Лева Даниловича підтримати претензії куявського і серадзького князя Владислава Локєтка, з яким було укладено окрему угоду, скріплену пізніше шлюбом Юрія Львовича зі сестрою Владислава Локєтка [Dąbrowski, 2001, с. 55]. У цей час під стінами Вавеля в кінці серпня 1289 р. князю Генріху IV вдалося разбити союзні війська [Tęgowski, 1987, s. 54–55]. Очевидно тоді Лев Данилович зберіг за собою зайняту під час цього походу Люблінську землю. Генріх IV Пробус несподівано помер 23 червня 1290 р. Австрійські хроністи повідомляють, що перед смертю князь віддав *королю Русі* землі і міста [Ottokar Österreichische Reimchronik, 1893, p. 284; Österreichische Chronik..., 1909, p. 138; Ebendorfer Thomas. Chronica Austriae, 1967, p. 210–211]. Така інформація міститься в контексті викладу заповіту бездітного Генріха Пробуса,

згідно з яким він розділив свої володіння між родичами, повернувши навіть чеському королю Вацлаву II Клодзьку землю [Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, 1878, No 645; Nowacki, 1995, s. 123; Swieżawski, 2006, s. 126–128; Hetzig, Ruchniewicz, 2006]. Це повідомлення свідчить про добру обізнаність німецьких хроністів (інші деталі заповіту збігаються з польськими джерелами) і може означати тільки одне: після сілезьких походів Лева Даниловича незадовго до своєї смерті Генріх IV Пробус уклав із галицько-волинським володарем компромісний мир, визнавши захоплення Люблінської землі, здійснене в ході війни 1289–1290 рр. [Rocznik krakowski, 1872, p. 852]. Очевидно своєю чергою, Лев Данилович відмовився від підтримки інших претендентів, визнавши Генріха IV краківським князем. Такий компроміс був вигідний обом. Люблінська земля була втрачена у 1302 р. королем Юрієм Львовичем [Войтович, 2001б, с. 73–74].

Отже, під кінець XIII ст. за Лева Даниловича територія Галицько-Волинської держави мала максимальні розміри, включаючи Київську і Переяславську землі, значну частку володінь у Нижньому Подністер'ї і межиріччі Дністра та Пруту, володіння у Закарпатті та Люблінську землю. Васалами галицько-волинських правителів у той час залишалися турово-пінські князі.

Проблеми галицько-волинських кордонів при всій дискусійності окремих моментів загалом можна вважати розв'язаними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Авенариус И. В.* Дорогичин надбужский и его древности / И. В. Авенариус. – СПб., 1890.
2. *Александров Д. Н.* Галицко-Волинская земля в XIII – первой четверти XIV вв. / Д. Н. Александров. – М., 1997.
3. *Александрович В.* Мистецтво Галицько-Волинської держави / Володимир Александрович. – Львів, 1999.
4. *Александрович В.* Холмська ікона Богородиці (Історичні та культурологічні студії. – Вип. 1) / Володимир Александрович. – Львів, 2001а.
5. *Александрович В.* Українська культура XIII – першої половини XV ст.: Архітектура і будівництво. Образотворче та декоративно-ужиткове мистецтво / Володимир Александрович // Історія української культури. – К., 2001б. – Т. 2. – С. 256–301.
6. *Александрович В.* Архітектурний ансамбль середини XIII ст. у Спасі–Стовпі в околицях Холма / Володимир Александрович // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 15. – Львів, 2006–2007. – С. 110–114.
7. *Александрович В.* Мистецтво Холма доби князя Данила Романовича / Володимир Александрович // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2007. – Вип. 1– С. 136–153.

- 68 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
8. *Александрович В.* Мистецькі сюжети холмського літопису князя Данила Романовича. Нотатки до відчитання, сприйняття та інтерпретації джерела / Володимир Александрович // Український археографічний щорічник. Нова серія. – 2009а. – Т. 16–17. – С. 38–71.
 9. *Александрович В.* Літописний монумент середини XIII ст. з орлом в околицях Холма / Володимир Александрович // Фортеця : зб. заповідника “Густань” на пошану Михайла Рожка. – Львів, 2009б. – Кн. 1. – С. 99–102.
 10. *Александрович В.* Покров Богородиці. Українська середньовічна іконографія / Володимир Александрович. – Львів, 2010.
 11. *Александрович В.* Здобутки і прорахунки найновіших студій над вежею у селі Стопн (Стопн’є) поблизу Холма [Рец. на кн.:] Zespół wieżowy w Stołpiu. Badania 2003–2005 / Pod redakcją Andrzeja Buko. – Warszawa: Instytut Archeologii i Etnologii PAN; Instytut Archeologii UW, 2009. – 375 s.” / Володимир Александрович // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2011. – Вип. 4. – С. 291–295.
 12. *Александрович В.* Угровський епізод / Володимир Александрович // *В. Александрович, Л. Войтович.* Король Данило Романович. – Біла Церква, 2013. – С. 81–95.
 13. *Александрович В.* Король Данило Романович / Володимир Александрович, Леонтій Войтович. – Львів, 2014.
 14. *Андріяшев А.* Очерк истории Волынской земли до конца XIV ст. / А. Андріяшев. – Киев, 1887.
 15. *Андріяшев О.* Літописне Болохово і болохівські князі / О. Андріяшев // Науковий збірник за рік 1929. Записки історичної секції УАН. – К., 1930. – Т. 32. – С. 20–31.
 16. Архіви України. – 1967. – № 2. – С. 73.
 17. *Ауліх В. В.* Дослідження Галича і Дорогобужа / В. В. Ауліх // Археологічні дослідження на Україні в 1969 р. – К., 1972. – Вип. 4. – С. 294–298.
 18. *Барсов Е. В.* Материалы для историко-географического словаря России. – Ч. 1. Географический словарь русской земли (IX–XIV ст.) / Е. В. Барсов. – Вильна, 1865.
 19. *Баумгартен М. А.* Родословные отрывки / М. А. Баумгартен // Летопись историко-родословного об-ва в Москве. – 1909. – Вып. 5 (17).
 20. *Бибиков М. В.* Русь в византийских памятниках и Византия в древнерусских произведениях (к сравнительному изучению) / М. В. Бибиков // Древнейшие государства на территории СССР. 1987 г. – М., 1989.
 21. *Богдан И. И.* Грамота князя Ивана Ростиславича Берладника 1134 г. / И. И. Богдан // Труды VIII Археологического Съезда. – М., 1895. – Т. 2. – С. 163–164.
 22. *Брайчевський М. Ю.* Географічні межі Галицького князівства близько 1185 р. (з коментарів до “Слова о полку Ігоревім”) / М. Ю. Браїчевський // Галич і Галицька земля. – К.; Галич, 1998. – С. 26–27.
 23. *Бубенок О. Б.* Аланы-Асы в Золотой Орде (XIII–XIV вв.) / О. Б. Бубенок. – Киев, 2004.

24. Буко А., Дзеньковський Т., Голуб С. Холм доби Данила Романовича у світлі результатів найновіших розкопок / Анджей Буко, Томаш Дзеньковський, Станіслав Голуб // Галичина та Волинь у добу середньовіччя. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького. – Львів, 2001. – С. 187–190.
25. Валявська К. Володар Ростиславич та Олексій I Комнін. Русько-візантійські матримоніальні зв'язки в першій чверті XII ст. / К. Валявська // *Colloquia Russica*. – Series I. – Vol. 2. – Kraków, 2012. – S. 55–63.
26. Вегеш М. Лев Данилович / М. Вегеш // Вчені, письменники і політичні діячі про Україну. – Ужгород, 1996. – Вип. 2. – С. 34–39.
27. Вилкул Т. Л. [Рец. на кн.:] А. А. Зализняк. “Слово о полку Игореве”: взгляд лингвиста // *Ruthenica*. – Киев, 2005. – Т. 4. – С. 262–279.
28. Винокур І. С. Бакота. Столиця давньоруського Пониззя Горішній / І. С. Винокур, П. А. Горішній. – Кам'янець-Подільський, 1994.
29. Винокур І. С. Про археологічні роботи в північній укріпленій частині Губинського городища у 2006 р. / І. С. Винокур, В. І. Якубовський, В. П. Мегей // Археологічні відкриття в Україні 2005–2007 рр. – К., 2007. – Вип. 9. – С. 119–125.
30. Войтович Л. В. Волинська земля князівських часів (X–XII ст.) / Л. В. Войтович // Проблеми історичної географії України. – К., 1991а. – С. 10–22.
31. Войтович Л. В. Зоря князя Романа / Л. В. Войтович // Літопис Червоної Калини. – 1991б. – № 2. – С. 32–35.
32. Войтович Л. В. Болохівські князі / Л. В. Войтович // Київ. – 1991в. – № 6. – С. 158–159.
33. Войтович Л. В. Київські князі з путивльської династії / Л. В. Войтович // Київ. – 1991г. – № 8. – С. 149–150.
34. Войтович Л. В. Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів у XII–XVI ст. / Л. В. Войтович. – Львів, 1996.
35. Войтович Л. В. Етнотериторіальна підоснова формування удільних князівств Волинської землі / Л. В. Войтович // Волино-Подільські археологічні студії. – Львів, 1998. – Т. 1. Пам'яті І. К. Свешнікова (1915–1995). – С. 286–295.
36. Войтович Л. В. Битва під Перемишлем у 1099 р. / Л. В. Войтович // Український альманах. 1999 рік. – Варшава, 1999. – С. 105–110.
37. Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.). Склад, суспільна і політична роль / Леонтій Войтович. – Львів, 2000.
38. Войтович Л. В. Роман Мстиславич і утворення Галицько-Волинського князівства / Л. В. Войтович // Галичина і Волинь в добу середньовіччя. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького. – Львів, 2001а. – С. 13–30.
39. Войтович Л. В. Юрій Львович та його політика / Л. В. Войтович // Галичина і Волинь в добу середньовіччя. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького. – Львів, 2001б. – С. 70–78.

- 70 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
40. *Войтович Л. В.* Друга галицька династія. Загадки і проблеми досліджень / Л. В. Войтович // Пам'ять століть. – К., 2002а. – № 5. – С. 35–48.
 41. *Войтович Л. В.* Ще одна загадка генеалогії Романовичів: Чи існувала королева Марія Львівна? / Л. В. Войтович // А се его сребро : зб. праць на пошану члена-кореспондента НАН України Миколи Федоровича Котляра з нагоди його 70-річчя. – К., 2002б. – С. 161–164.
 42. *Войтович Л. В.* Перемиське князівство. Джерела державності / Л. В. Войтович // Перемишль і Перемиська земля протягом віків. – Вип. 3. Інституції. – Львів, 2003а. – С. 39–50.
 43. *Войтович Л. В.* Король Данило Романович. Загадки і проблеми / Л. В. Войтович // Король Данило Романович і його місце в українській історії. – Львів, 2003б. – С. 24–29.
 44. *Войтович Л. В.* Королівство Русі: реальність і міфи / Л. В. Войтович // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2003в. – Вип. 7. – С. 63–71.
 45. *Войтович Л. В.* Нашадки Чингіз-хана: Вступ до генеалогії Чингізидів-Джучидів / Л. В. Войтович. – Львів, 2004а.
 46. *Войтович Л. В.* Де була столиця Лева Даниловича? (Джерелознавчий аспект проблеми) / Л. В. Войтович // До джерел : зб. наук. праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. – К.; Львів, 2004б. – Т. 1. – С. 712–720.
 47. *Войтович Л.* Белзькі князі / Леонтій Войтович // Белз і Белзьке земля. – Белз, 2004в. – Вип. 1. – С. 74–77.
 48. *Войтович Л. В.* Штрихи до портрету князя Лева Даниловича / Л. В. Войтович // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до XVIII ст.). – К., 2005. – Вип. 5. – С. 143–156.
 49. *Войтович Л. В.* Княжа доба на Русі: Портрети еліти / Л. В. Войтович. – Біла Церква, 2006а.
 50. *Войтович Л. В.* Союз Галицьких Романовичів з Австрією та Чехією у XIII ст. / Л. В. Войтович // Проблеми слов'янознавства. – Львів, 2006б. – Вип. 56. – С. 263–273.
 51. *Войтович Л. В.* Реформи армії князями Данилом Романовичем та Левом Даниловичем у середині XIII ст. / Л. В. Войтович // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – № 571. Держава та армія. – Львів, 2006в. – С. 89–93.
 52. *Войтович Л. В.* Князь Іван Бирладник: загадка походження / Л. В. Войтович // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства. – Львів, 2006г. – Вип. 5. – С. 7–15.
 53. *Войтович Л.* Кордони Галицько-Волинської держави: проблеми та дискусії / Леонтій Войтович // Записки НТШ. – Львів, 2006г. – Т. 252. – С. 187–205.

54. *Войтович Л.* Кілька реплік з приводу дискусії про автентичність “Слова о полку Ігоревім” / Леонтій Войтович // Україна в Центрально-Східній Європі. – К., 2006д. – Вип. 6. – С. 595–605.
55. *Войтович Л. В.* Мати короля Данила (зауваження на полях монографії Д. Домбровського) / Л. В. Войтович // Княжа доба. Історія і культура. – Львів, 2007а. – Вип. 1. – С. 45–58.
56. *Войтович Л. В.* Король Данило Романович: Загадки та дискусії / Л. В. Войтович // Terra cossacorum: студії з давньої і нової історії України. Науковий збірник на пошану доктора історичних наук професора Валерія Степанкова. – К., 2007б. – С. 383–403.
57. *Войтович Л.* Знову про дискусію з приводу автентичності “Слова о полку Ігореве” / Леонтій Войтович // “Слово о полку Ігореве” та його доба. – Галич, 2007в. – С. 17–33.
58. *Войтович Л.* “Келійний дітописець” Дмитра Туптала та “Слово о полку Ігоревім” / Леонтій Войтович // Львівська медієвістика. – Вип. 1. Дмитро Туптало у світлі українського бароко. – Львів, 2007г. – С. 187–197.
59. *Войтович Л.* Пліснеськ, “Дебра Кисаня” і проблема автентичності “Слова о полку Ігоревім” / Леонтій Войтович // Другі “Ольжині читання”. – Львів, 2007г. – С. 74–78.
60. *Войтович Л. В.* Чи були мечі харалужні? / Л. В. Войтович // Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка. – Львів, 2007д. – Вип. 2. – С. 74–79.
61. *Войтович Л. В.* Князь Лев Данилович – полководець і політик / Л. В. Войтович // Confraternitas. Ювілейний збірник на пошану Ярослава Ісаєвича (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 15). – Львів, 2006–2007. – С. 115–124.
62. *Войтович Л.* Король Данило Романович та історія Галицько-Волинської держави в дослідженнях Інституту українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України / Леонтій Войтович // Доба короля Данила в науці, мистецтві, літературі. – Львів, 2008а. – С. 98–119.
63. *Войтович Л.* Князь Іван Бирладник: загадкова постать / Леонтій Войтович // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2008б. – Вип. 11–12. – С. 51–62.
64. *Войтович Л. В.* Улус Ногая і Галицько-Волинське князівство / Л. В. Войтович // Україна – Монголія: 800 років у контексті історії. – К., 2008в. – С. 71–78.
65. *Войтович Л.* Союз Візантії та Галицько-Волинської держави за Ангелів / Леонтій Войтович // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2008г. – Вип. 2. – С. 30–39.
66. *Войтович Л. В.* Король Данило Романович: політик і полководець / Л. В. Войтович // Доба короля Данила в науці, мистецтві, літературі. – Львів, 2008г. – С. 22–97.
67. *Войтович Л. В.* Галицьке князівство на Нижньому Дунаї / Л. В. Войтович // Галич і Галицька земля в державотворчих процесах України. – Галич, 2008д. – С. 3–18.

72. ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
68. *Войтович Л.* Загадки ранньої історії Львова // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Т. 16. Ювілейний збірник на пошану Івана Патера. – Львів, 2008е. – С. 42–51.
69. *Войтович Л.* Знову про дискусію з приводу автентичності “Слова о полку Ігоревім” та стосовно його авторів / Леонтій Войтович // Записки НТШ. – Львів, 2008є. – Т. 256. – С. 32–49.
70. *Войтович Л. В.* Остання еміграція короля Данила Романовича / Л. В. Войтович // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. – Луцьк, 2009а. – № 13. – С. 89–96.
71. *Войтович Л.* Кілька зауваг до нової дискусії навколо “Слова о полку Ігоревім” / Леонтій Войтович // Фортеця : Збірник заповідника “Густань”: на пошану Михайла Рожка. – Львів, 2009б. – Кн. 1. – С. 40–56.
72. *Войтович Л. В.* Союз Візантії та Галицько-Волинської держави за Ангелів / Л. В. Войтович // Дриновський збірник. – Харків ; Софія, 2009в. – Т. 3. – С. 376–385.
73. *Войтович Л. В.* Боротьба Любарта-Дмитра Гедиміновича за відновлення Галицько-Волинської держави / Л. В. Войтович // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. – Луцьк, 2009г. – № 22. – С. 120–127.
74. *Войтович Л. В.* Польща, Мазовія, Литва та Угорщина у боротьбі за спадщину Романовичів / Л. В. Войтович // Проблеми слов’янознавства. – Львів, 2010а. – Вип. 59. – С. 52–66.
75. *Войтович Л. В.* Галицкая земля и Византия в XI–XIV вв. / Л. В. Войтович // Кондаковские чтения. – Белгород, 2010б. – Т. 3. – С. 255–280.
76. *Войтович Л. В.* Тевтонський Орден у політиці Галицько-Волинського князівства / Л. В. Войтович // Український історичний журнал. – 2010в. – № 6. – С. 4–17.
77. *Войтович Л. В.* Війна з монголами на Волині у 1258–1260 роках / Л. В. Войтович // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. – Луцьк, 2010г. – № 22. – С. 9–13.
78. *Войтович Л. В.* Галицько-болгарські відносини у першій третині XIII століття / Л. В. Войтович // Княжа доба: Історія і культура. – Львів, 2010г. – Вип. 3. – С. 201–212.
79. *Войтович Л. В.* Останні роки короля Данила Романовича / Л. В. Войтович // Вісник Львівської комерційної академії. Серія гуманітарних наук. – Вип. 10. Ювілейний збірник на пошану Степана Гелея. – Львів, 2011а. – С. 100–106.
80. *Войтович Л. В.* Галицько-волинські етюди / Л. В. Войтович. – Біла Церква, 2011б.
81. *Войтович Л. В.* Польський король Казимир III і боротьба за спадщину Романовичів / Л. В. Войтович // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2011в. – Вип. 46. – С. 2–26.

82. *Войтович Л. В.* Лев Данилович и загадки “австрийского узла” (1272–1278) / Л. В. Войтович // *Rossica Antiqua*. – 2011г. – № 2 (4). – С. 120–139.
83. *Войтович Л. В.* Границы Галицко-Волынского государства / Л. В. Войтович // *Русин*. – Кишинев, 2011г. – № 3 (25). – С. 5–26.
84. *Войтович Л. В.* О времени включения Закарпатья в состав Галицко-Волынского государства / Л. В. Войтович // *Русин*. – Кишинев, 2011д. – № 4 (26). – С. 5–25, 160–167.
85. *Войтович Л. В.* Чи був галицьким князем Шварн Данилович? / Л. В. Войтович // *Проблеми історії країн Центральної та Східної Європи*. – Кам’янець-Подільський, 2011е. – Вип. 2. – С. 51–58.
86. *Войтович Л. В.* Князь Юрій-Болеслав Тройденович: ескіз портрету / Л. В. Войтович // *Княжа доба: Історія і культура*. – Львів, 2011є. – Вип. 5. – С. 209–221.
87. *Войтович Л.* Галицька земля і Візантія у XI–XIV століттях / Леонтій Войтович // *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. – Дрогобич, 2011ж. – Вип. 14–15. – С. 37–60.
88. *Войтович Л.* Нова дискусія з приводу автентичності “Слова о полку Ігоревім” / Леонтій Войтович // “Слово о полку Ігоревім” як пам’ятка української літератури (до 820-річчя написання твору). – Львів; Дрогобич, 2011з. – С. 52–71.
89. *Войтович Л. В.* Князь Лев Данилович (серія “Славетні постаті середньовіччя”. – Вип. 1) / Л. В. Войтович. – Львів, 2012а.
90. *Войтович Л.* Лев Данилович: Спроба відтворення справжнього портрету “безчесного князя” / Леонтій Войтович // *Średniowiecze Polskie i Powszechne*. – Katowice, 2012б. – Т. 4 (8). – S. 58–94.
91. *Войтович Л. В.* Галицько-волинські зв’язки з німецькими землями: попередні зауваження / Л. В. Войтович // *Княжа доба: історія і культура*. – Львів, 2012в. – Вип. 6. – С. 71–88.
92. *Войтович Л. В.* Проблеми галицько-болгарських стосунків у першій третині XIII ст. / Л. В. Войтович // *Дриновський збірник*. – Софія, 2012г. – Вип. 5. – С. 258–265.
93. *Войтович Л. В.* Заключительный этап борьбы за “королевство Руси” // *Вестник Удмуртского университета*. – Серия 5. История и филология. – 2012г. – Вып. 3. – С. 10–15.
94. *Войтович Л. В.* Угорська політика князя Лева Даниловича / Л. В. Войтович // *Українсько-угорські етюди*. – Львів, 2012д. – Вип. 2. – С. 46–75.
95. *Войтович Л. В.* Мстислав Данилович: загадковий волинський князь / Л. В. Войтович // *Студії і матеріали з історії Волині*. 2012. – Кременець, 2012е. – С. 31–47.
96. *Войтович Л.* Вхідження Закарпаття до Галицько-Волинської держави за князя Лева Даниловича / Леонтій Войтович // *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. – Дрогобич, 2012є. – Т. 16. – С. 48–61.

97. *Войтович Л. В.* Галицько-волинські зв'язки з німецькими землями: спроба реконструкції / Л. В. Войтович // Записки НТШ. – Львів, 2012ж. – Т. 264. – С. 95–128.
98. *Войтович Л.* Між верхнім Дністром і Карпатами: домен галицьких князів у XII–XIII ст. / Леонтій Войтович // Фортеця. Збірник заповідника “Тустань”. – Львів, 2012з. – Кн. 2. – С. 148–157.
99. *Войтович Л. В.* Князі Роман Данилович і Василько Романович – протопласта князів Острозьких / Л. В. Войтович // Острозька давнина. – Остріг, 2013а. – Вип. 2. – С. 11–25.
100. *Войтович Л. В.* Лев Данилович: “князь думен и хоробор на рати” чи “безчесний князь”? / Л. В. Войтович // Україна в Центрально-Східній Європі. – К., 2013б. – Вип. 12–13. – С. 149–190.
101. *Войтович Л. В.* Відносини галицько-волинських князів з Литвою / Л. В. Войтович // Княжа доба: Історія і культура. – Львів, 2013в. – Вип. 7. – С. 147–166.
102. *Войтович Л. В.* Угорська політика галицьких князів Данила Романовича і Лева Даниловича (1205–1301) / Л. В. Войтович // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2013г. – Вип. 23. – С. 83–100.
103. *Войтович Л.* Перемиський князь Лев Данилович / Леонтій Войтович // *Przemysł i ziemia przemyska w strefie wpływów ruskich X – połowa XIV w.* – Kraków, 2013г. – S. 151–162.
104. *Войтович Л. В.* Лев Данилович, князь галицько-волинський (бл. 1225 – бл. 1301) / Л. В. Войтович. – Львів, 2014а.
105. *Войтович Л. В.* Останній злет Галицького князівства / Л. В. Войтович // Галич і Галицька земля. До 20-річчя створення Національного заповідника “Давній Галич”. – Галич, 2014б. – С. 3–12.
106. *Войтович Л.* Повертаючись до проблеми південних кордонів володінь галицьких і галицько-волинських князів / Леонтій Войтович // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2014в. – Вип. 17–18. – С. 51–63.
107. *Войтович Л. В.* Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть / Л. В. Войтович. – Львів, 2015.
108. Володимир Александрович. Бібліографічний покажчик. – Львів, 2006.
109. *Волощук М.* Угорські військові кампанії у Галичину на початку XIII ст.: основні цілі та характер перебігу / М. Волощук // Вісник національного університету “Львівська політехніка”. – Львів, 2006. – № 571. – С. 99–104.
110. *Волощук М.* Русько-угорські відносини періоду Данила Романовича в оцінці угорської історіографії другої половини XX – початку XXI ст. / Мирослав Волощук // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2007а. – Вип. 1. – С. 89–99.
111. *Волощук М.* Вплив Золотої Орди на еволюцію русько-угорських військово-політичних взаємин останньої чверті XIII ст. / М. Волощук // Вісник Київського

- національного лінгвістичного університету. Серія “Історія, економіка, філософія”. – К., 2007б. – Вип. 13. – С. 23–30.
112. *Волощук М.* Обстоятельства казни в 1210 г. Игоревичей Черниговских: актуальные вопросы реконструкции русско-венгерских отношений начала XIII в. / М. Волощук // *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*. – СПб., 2007в. – № 1/2. – С. 105–112.
113. *Волощук М.* Проблема васальної (?) підлеглих князів Игоревичів чернігівських від угорського короля Ендре II: джерела, історіографія, коротка постановка проблеми // Український історичний збірник. – К., 2008. – Вип. 11. – С. 18–25.
114. *Волощук М.* “Вокняжение” галицьке Володислава Кормильчича (1210–1214 рр., з перервами): міфи та реальність / М. Волощук // Вісник Прикарпатського університету. Серія Історія. – Івано-Франківськ, 2009а. – Вип. 15. – С. 38–48.
115. *Волощук М.* Невідомі сторінки біографії Володислава Кормильчича (1214–1232 рр.) / М. Волощук // Вісник Прикарпатського університету. – Серія Історія. – Івано-Франківськ, 2009б. – Вип. 16– С. 29–39.
116. *Волощук М.* Естергомський архієпископ в системі русько-угорських відносин кінця XII – першої третини XIII ст. / Мирослав Волощук // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2010а. – Вип. 3. – С. 104–115.
117. *Волощук М.* Про похід палатина Віллерма in Rutheniam у квітні 1340 р. / М. Волощук // Вісник Прикарпатського університету. Серія Історія. – Івано-Франківськ, 2010б. – Вип. 17. – С. 46–54.
118. *Волощук М.* До питання східнослов’янського походження Петра Петуні / Мирослав Волощук // Український історичний журнал. – 2011а. – № 2. – С. 20–33.
119. *Волощук М.* “Филя древле прегордыи” / Fila Supruniensis. Маловідомі сюжети з історії Галицької землі першої половини XIII століття / Мирослав Волощук // *Actis testantibus*. Ювілейний збірник на пошану Леонтія Войтовича (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 20). – Львів, 2011б. – С. 189–196.
120. *Волощук М.* Коронація Данила Романовича в зовнішній політиці й дипломатії Інокентія IV: короткий нарис історіографії / М. Волощук // Вісник Прикарпатського університету. Серія Історія. – 2011в. – Вип. 18. – С. 129–136.
121. *Волощук М.* “Русь” в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції / М. Волощук. – Івано-Франківськ, 2014.
122. *Воронин Н. Н.* Древнее Гродно / Н. Н. Воронин // *Материалы и исследования по археологии СССР*. – М., 1954. – № 41.
123. *Гальперин Ч.* “Подлинник? Подделка? Опять подделка?": Эдвард Кинан. Йозеф Добровский и происхождение “Слова о полку Игореве” / Ч. Гальперин // *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*. – 2007. – № 1–2. – С. 5–22.

- 76 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
124. *Голинская Е.* “Слово о полку Игореве”: точка в споре? / Е. Голинская // Наука и жизнь. – 2006. – № 5.
125. *Головко О. Б.* Давньорусько-польські відносини на початку XIII ст. (про обставини загибелі галицько-волинського князя Романа Мстиславича) / О. Б. Головко // Міжнародні зв'язки України: Наукові пошуки і знахідки. – К., 1991а. – Вип. 1. – С. 7–10.
126. *Головко О. Б.* Роман Мстиславич і його доба: Нариси з історії політичного життя Південної Русі XII – початку XIII ст. / О. Б. Головко – К., 1991б.
127. *Головко О. Б.* Південна Русь і половецький степ у політичній діяльності галицько-волинського князя Романа Мстиславича / О. Б. Головко // Українська козацька держава: витоки і шляхи історичного розвитку. – Черкаси, 1992а. – С. 15–17.
128. *Головко О. Б.* Польща в житті та політиці князя Романа Мстиславича / О. Б. Головко // Польща-Україна: історична спадщина і суспільна свідомість. – К.; Кам'янець-Подільський, 1992б. – С. 16–17.
129. *Головко О. Б.* Князь Роман Мстиславич та його доба / О. Б. Головко. – К., 2001.
130. *Головко А. Б.* Князь Роман Мстиславич / А. Б. Головко // Вопросы истории. – 2002а. – № 12. – С. 52–70.
131. *Головко О. Б.* Боярська “фронда” в Галичі / О. Б. Головко // Пам'ять століть. – 2002б. – № 5. – С. 49–60.
132. *Головко О.* Побужжя в контексті політичного розвитку південно-Західної Русі (X – перша половина XIII ст.) / Олександр Головко // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до XVIII ст.). – К., 2002в. – Вип. 2.
133. *Головко О. Б.* Корона Данила Галицького. Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя / О. Б. Головко. – К., 2006.
134. *Головко О. Б.* Князь Володимирко Володаревич – перший володар об'єднаного Галицького князівства / О. Б. Головко // Confraternitas. Ювілейний збірник на пошану Ярослава Ісаєвича (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 15). – Львів, 2006–2007. – С. 90–97.
135. *Головко О. Б.* Парадигма Романа Мстиславича / О. Б. Головко // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2007а. – Т. 1. – С. 59–66.
136. *Головко О. Б.* Русь і руські князівства на сторінках польських наративних джерел / О. Б. Головко // Terra Cossacorum. Студії з давньої і нової історії України. Науковий збірник на пошану доктора історичних наук, професора Валерія Степанкова. – К., 2007б. – С. 358–382.
137. *Головко О. Б.* Галицький період діяльності князя Мстислава Мстиславича Удатного / О. Б. Головко // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.). – К., 2007в. – Вип. 7. – С. 71–93.

138. *Головко О. Б.* Межиріччя Дністра та Дунаю в політичному житті галицької землі (XI–XIII ст.) / *О. Б. Головко* // “Слово о полку Ігоревім” та його доба. – Галич, 2007г. – С. 3–16.
139. *Головко О. Б.* Ярослав Осмомисл в політичному житті Русі другої половини XII ст. (до питання про оцінку діяльності галицького князя) / *О. Б. Головко* // Галич і Галицька земля в державотворчих процесах України. – Галич, 2008а. – С. 19–25.
140. *Головко О. Б.* Держава Романовичів у східноєвропейській політиці римської курії 40–50-х років XIII ст. / *О. Б. Головко* // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2008б. – Вип. 2. – С. 67–84.
141. *Головко О. Б.* Князь та король Данило Романович: віхи політичної діяльності / *О. Б. Головко* // Доба короля Данила в науці, мистецтві, літературі. – Львів, 2008в. – С. 143–165.
142. *Головко О. Б.* Західнобузькі міста Холм і Дорогичин у політичній діяльності короля Данила Романовича / *О. Б. Головко* // Дорогичинь 1253. – Івано-Франківськ, 2008г. – С. 50–63.
143. *Головко О. Б.* Останній похід князя Романа Мстиславича у джерелах та історичній думці / *О. Б. Головко* // Український історичний журнал. – 2009а. – № 4. – С. 28–48.
144. *Головко О. Б.* Про місце поховання галицько-волинського князя Романа Мстиславича / *О. Б. Головко* // Галицька митрополія в історії європейського християнства. – Галич, 2009б. – С. 43–51.
145. *Головко О. Б.* Волинська земля на першому етапі громадянської війни у Південно-Західній Русі (1205–1214 рр.) / *О. Б. Головко* // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. – 2009в. – № 13. – С. 80–89.
146. *Головко О. Б.* Волинська земля в політичній діяльності Данила та Василька Романовичів (середина XIII ст.) / *О. Б. Головко* // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. – 2009г. – № 22. – С. 104–111.
147. *Головко О. Б.* Літописна Берладь на кордоні землеробської та кочівницької цивілізацій Центрально-Східної Європи / *О. Б. Головко* // Хазарський альманах. – Киев; Харьков, 2009г. – Вип. 6. – С. 147–170.
148. *Головко О. Б.* Візантія і половецький степ у політичній діяльності князя Романа Мстиславича / *О. Б. Головко* // XIV Сходознавчі читання А. Кримського. – К., 2010а. – С. 48–49.
149. *Головко О. Б.* Візантійська імперія, Південна Русь і Половецький степ у політичній діяльності галицько-волинського князя Романа Мстиславича / *О. Б. Головко* // Орієнтальні студії в Україні. До ювілею Л. В. Матвєєвої. – К., 2010б. – С. 192–208.
150. *Головко О. Б.* Східна політика угорського короля Андрія II (перша третина XIII ст.) / *О. Б. Головко* // Україно-угорські етюди. – Львів, 2010в. – Вип. 1. – С. 120–141.

- 78 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
151. *Головко О. Б.* Пониззя і Болохівщина у політичному розвитку Південно-Східної Європи (XII–XIII ст.) / О. Б. Головко // Матеріали XIII Подільської історико-краєзнавчої конференції 2010 р. – Кам’янець-Подільський, 2010г. – С. 39–45.
152. *Головко А. Б.* Константинополь и Галич в конце XII – начале XIII в.: проблема оценки политических взаимоотношений / А. Б. Головко // Кондаковские чтения. – Белгород, 2010г. – Вып. 3. – С. 280–290.
153. *Головко О. Б.* Війна за “галицьку спадщину” (1187–1189) / О. Б. Головко // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2010д. – Вип. 3. – С. 116–132.
154. *Головко А. Б.* Юго-западная Русь в политике Венгрии в первой половине XIII века / А. Б. Головко // *Rossica antiqua*. – СПб., 2010е. – Вып. 2. – С. 113–139.
155. *Головко О. Б.* Галич і Галицька земля у політиці князя Придніпровської та Північної Русі (остання чверть XII ст.) / О. Б. Головко // Наукові праці Кам’янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка: Історичні науки. – Кам’янець-Подільський, 2011а. – Т. 21. – С. 156–164.
156. *Головко О. Б.* Галич і Галицька земля у політиці князів Придніпровської та Північної Русі (кінець XII – кінець 30-х рр. XIII ст.) / О. Б. Головко // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2011б. – Вип. 5. – С. 117–130.
157. *Головко О. Б.* Волинська земля на етапі формування незалежних князівств у Південно-Західній Русі (остання чверть XI ст.) / О. Б. Головко // Літопис Волині. – Луцьк, 2011в. – Ч. 9. – С. 9–15.
158. *Головко А. Б.* Встреча цивилизаций в середине XIII в.: государство князей Романовичей между католическим Западом и монгольским Востоком / А. Б. Головко // Вестник Удмуртского университета. Серия история и философия. – Ижевск, 2012а. – Вып. 3. – С. 16–24.
159. *Головко О. Б.* Південно-Західна Русь у відносинах королівства Угорщина та Краківського князівства у середині другого десятиліття XIII століття / О. Б. Головко // Українсько-угорські етуди. – Львів, 2012б. – Вип. 2. – С. 119–137.
160. *Головко О. Б.* Коронація князя Данила Романовича в контексті ідеологічного життя і міжнародних відносин слов’янства Східної Європи / О. Б. Головко // Наукові праці Кам’янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Історичні науки. – Кам’янець-Подільський, 2013. – Т. 23. – С. 213–230.
161. *Голубовский П. В.* Печениги, торки и половцы до нашествия татар. История южнорусских степей IX–XII вв. / П. В. Голубовский. – Киев, 1884.
162. *Грабовецький В.* Городок / В. Грабовецький, І. Гопало. – Львів, 1968.
163. *Грабович Г.* Вічне повернення містифікацій / Григорій Грабович // Критика. – 2001. – № 1–2.
164. *Греков И. Б.* Восточная Европа и упадок Золотой Орды (на рубеже XIV–XV вв.) / И. Б. Греков. – М., 1975.

165. *Гречило А.* Територіальні символи Галицько-Волинської держави (XIII – поч. XIV ст.) / Андрій Гречило // Король Данило Романович і його місце в українській історії. – Львів, 2003.
166. *Грушевський М. С.* К вопросу о Болохове / М. С. Грушевський // Чтения в Историческом Об-ве Нестора Летописца при Киевском ун-те. – Кн. 7. – Отд. 2. – 1893. – С. 3–11.
167. *Грушевський М. С.* Історія України-Руси / М. С. Грушевський. – Т. 1. – Львів, 1898.
168. *Грушевський М. С.* Історія України-Руси / М. С. Грушевський. – Т. 2. – Львів, 1905а.
169. *Грушевський М. С.* Історія України-Руси / М. С. Грушевський. – Т. 3. – Львів, 1905б.
170. *Гупало В.* Археологічні дослідження у Дубні / Віра Гупало // Дубно і світ : Міжнародна ювілейна науково-практична конференція, присвячена 900-річчю міста Дубна, 25–26.08.2000 р. – Дубно, 2000. – С. 37–38.
171. *Гупало В.* Питання про “особливі печі” у давньому Звенигороді на Білці / Віра Гупало // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – 2009. – Вип. 13. – С. 127–153.
172. *Гупало В.* До питання про планувальну структуру та забудову східної частини окольного города Звенигорода на Білці / Віра Гупало // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – 2010. – Вип. 14. – С. 172–203.
173. *Гупало В.* Звенигород і Звенигородська земля у XI–XIII століттях / Віра Гупало. – Львів, 2014.
174. *Гуревич Ф. Д.* Детинец и окольный град древнерусского Новогрудка в свете археологических работ 1956–1977 гг. / Ф. Д. Гуревич // Советская археология. – 1980. – № 4. – С. 87–101.
175. *Гуревич Ф. Д.* Древний Новогрудок / Ф. Д. Гуревич. – М., 1981.
176. *Дашкевич Н. П.* Болоховская земля и ее значение в русской истории / Н. П. Дашкевич // Труды III Археологического Съезда в Киеве 1874 г. – Киев, 1876. – Т. 2. – С. 69–139.
177. *Дашкевич Н. П.* Новейшие домыслы о Болохове и Болоховцах / Н. П. Дашкевич // Университетские известия ун-та св. Владимира. – Киев, 1884. – № 6. – С. 155–186.
178. *Дашкевич Н. П.* Еще разыскания и вопросы о Болохове и болоховцах / Н. П. Дашкевич // Университетские известия ун-та св. Владимира. – Киев, 1899. – № 1. – С. 56–69.
179. *Дашкевич Н. П.* Грамота Ивана Ростиславича Берладника 1134 г. / Н. П. Дашкевич // Сб. стат. по истории права, посвящ. М. Ф. Владимирскому-Буданову его учениками и почитателями / Под ред. М. Н. Ясинского. – Киев, 1904. – С. 366–369.
180. *Дашкевич Я.* Давній Львів у вірменських та вірмено-кипчакських джерелах / Ярослав Дашкевич // Україна в минулому. – К.; Львів, 1992. – Вип. 1. – С. 7–13.
181. *Дашкевич Я.* Українські землі в часах галицько-волинської державності / Ярослав Дашкевич // Пам’ять століть. – 2002. – № 5. – С. 3–21.

- 80 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
182. *Дашкевич Я.* Проблема державності на Галицько-Волинських землях (кінець X – середина XIV ст.) / Ярослав Дашкевич // Король Данило Романович і його місце в українській історії. – Львів, 2003. – С. 8–23.
183. *Довгань П. М.* Колекція реставрованих горщиків з городища літописного Бужська / П. М. Довгань // Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка. – 2007. – Вип. 2. – С. 137–142.
184. *Довгань П. М.* Буський археологічний комплекс: стан та перспективи дослідження / П. М. Довгань // Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка. – 2008. – Вип. 3. – С. 136–195.
185. *Довгань П. М.* Особливості північно-східної площадки городища літописного Бужська / П. М. Довгань // Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка. – 2009. – Вип. 4. – С. 22–45.
186. *Довгань П. М.* Давньоруські поселення Добротвора та його округи / П. М. Довгань, В. М. Конопля // Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка. – 2012. – Вип. 7. – С. 157–172.
187. *Егоров В. Л.* Историческая география Золотой Орды в XIII–XIV вв. / В. Л. Егоров. – М., 1985.
188. *Еськов К.* “Слово о полку Игореве”: сеанс черной магии с полным разоблачением [Електронний ресурс]. / К. Еськов. – Режим доступу: <http://afranius.ivejournal.com/46212html>.
189. *Живов В. М.* Улики подлинности и улики поддельности. По поводу книги: Keenan Edward L. Josef Dobrovsky and the Origins of the Igor Tale. Cambridge (Mass.): Distributed by Harvard University Press, 2003. XIII. 541 p. / В. М. Живов // Русский язык в научном освещении. – М., 2004а. – № 2 (8). – С. 240–268.
190. *Живов В. М.* Чего не может фальсификатор [Рец. на кн.: А. А. Зализняк. “Слово о полку Игореве”: Взгляд лингвиста. М., 2004. 352 с.] / В. М. Живов // Отечественные записки. – 2004б. – № 4 (19).
191. *Зализняк А. А.* “Слово о полку Игореве”. Взгляд лингвиста / А. А. Зализняк. – М., 2004; Изд. 2. – М., 2007.
192. *Зализняк А. А.* Можно ли создать “Слово о полку Игореве” путем имитации / А. А. Зализняк // Вопросы языкознания. – 2006. – № 5. – С. 3–21.
193. *Зимин А. А.* Историко-правовой обзор. Грамота Ивана Ростиславича Берладника / А. А. Зимин // Памятники русского права. – М., 1966. – Вып. 2. – С. 30–31.
194. *Зимин А. А.* “Слово о полку Игореве” / А. А. Зимин. – СПб., 2006.
195. *Зубрицкий Д. И.* История древнего Галичско-Русского княжества / Д. И. Зубрицкий. – Ч. 1–3. – Львов, 1852, 1853, 1855.
196. *Зубрицкий Д. И.* История Галичско-Владимирской Руси / Д. И. Зубрицкий. – Львов, 1863.
197. *Иванов П.* Исторические судьбы Волынской земли с древнейших времен до конца XIV в. / П. Иванов. – Одесса, 1895.

198. *Ісаєвич Я. Д.* Загарбання земель Галицько-Волинського князівства іноземними державами / Я. Д. Ісаєвич // Торжество історичної справедливості. – Львів, 1968. – С. 74–81.
199. *Ісаєвич Я. Д.* Територія і населення Червенських градів (X–XIII ст.) / Я. Д. Ісаєвич // Український історико-географічний збірник. – К., 1971а. – Вип. 1. – С. 71–83.
200. *Ісаєвич Я. Д.* До питання про західний кордон Київської Русі / Я. Д. Ісаєвич // Історичні джерела та їх використання. – К., 1971б. – Вип. 6. – С. 83–100.
201. *Ісаєвич Я. Д.* “Грады Червенские” и Перемышльская земля в политических взаимоотношениях между восточными и западными славянами (конец IX – начало XI в.) / Я. Д. Исаевич // Исследование по истории славянских и балканских народов. Эпоха средневековья. Киевская Русь и ее славянские соседи. – М., 1972. – С. 107–124.
202. *Ісаєвич Я. Д.* Культура Галицько-Волинської Русі / Я. Д. Ісаєвич // Вопросы истории. – 1973. – № 1. – С. 92–107.
203. *Ісаєвич Я. Д.* Из истории культурных связей Галицько-Волинской Руси с западными славянами в XII–XIV вв. / Я. Д. Исаевич // Польша и Русь. – М., 1974. – С. 261–275.
204. *Ісаєвич Я. Д.* “Королевство Галиции и Володимирии” и “Королевство Руси” / Я. Д. Исаевич // Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования 1985 г. – М., 1987. – С. 62–63.
205. *Ісаєвич Я. Д.* Галицько-Волинское княжество в конце XIII – начале XIV в. / Я. Д. Исаевич // Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования 1987 г. – М., 1989. – С. 71–77.
206. *Ісаєвич Я. Д.* Галицько-Волинська держава / Я. Д. Ісаєвич // Історія України: нове бачення. – К., 1995. – Т. 1. – С. 95–112.
207. *Ісаєвич Я.* Перемишль і Перемишська земля: перші сторінки історії / Ярослав Ісаєвич // Перемишль і Перемишська земля протягом віків. – Перемишль; Львів, 1996. – С. 6–15.
208. *Ісаєвич Я. Д.* Галицько-Волинська держава / Я. Д. Ісаєвич. – Львів, 1999.
209. Історія Львова / Під ред. Я. Д. Ісаєвича. – Львів, 2006. – Т. 1: 1256–1772.
210. *Каргер М. К.* Древнерусский город Изяславль в свете археологических исследований 1957–1964 гг. / М. К. Каргер // Тезисы докладов советской делегации на I Международном конгрессе славянской археологии. – М., 1963. – С. 38–42.
211. *Каштанов С. М.* Из истории русского средневекового источника. Акты X–XVI вв. / С. М. Каштанов. – М., 1996.
212. *Кінан Е.* Чи міг Ярослав Галицький 1185 року стріляти в султанів? / Едвард Кінан // Кінан Е. Російські історичні міти. – К., 2003. – С. 252–268.
213. *Климкевич Р.* Львів і Україна в найдавнішому геральдичному творі / Р. Климкевич // Хроніка-2000. – К., 2000. – Вип. 35–36. – С. 106.
214. *Книш Я.* Заснування Львова / Ярослав Книш // Семінарій “Княжі часи”. – Львів, 2002. – С. 7–13.

- 82 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
215. Книш Я. Б. Львівське королівство / Я. Б. Книш // Поступ (Львів). – 2003. – № 129.
216. Книш Я. Основні періоди історії Белза / Ярослав Книш // Белз і Белзька земля. – Белз, 2004. – Вип. 1. – С. 66–73.
217. Книш Я. Заснування міста / Ярослав Книш // Історія Львова (1256–1772). – Львів, 2006. – Т. 1. – С. 53–56.
218. Козловский С. О. История Галицко-Волынской Руси в исследованиях И. И. Шараневича / С. О. Козловский // Древность и Средневековье: Вопросы истории и историографии. – Омск, 2010. – С. 151–154.
219. Козловский С. Наукові праці Леонтія Войтовича / Сергій Козловський // Войтович Л. Галицько-Волинські етюди. – Біла Церква, 2011. – С. 431–447.
220. Колосок Б. Перемиль на Волині / Б. Колосок // Студії і матеріали з історії Волині. 2009. – Кременець, 2009. – С. 233–257.
221. Коновалова И. Г. Арабские источники XII–XIV вв. по истории Карпато-Днестровских земель / И. Г. Коновалова // Древнейшие государства на территории СССР. 1990 г. – М., 1991.
222. Коновалова И. Г. Древняя Русь и Нижнее Подунавье / И. Г. Коновалова, Б. В. Перхавко. – М., 2000.
223. Кордуба М. Суспільні верстви та політичні партії в Галицькому князівстві до половини XIII ст. / Мирон Кордуба // Записки НТШ. – Львів, 1899. – Т. 32. – С. 1–42.
224. Кордуба М. Західне пограниччя Галицької держави між Карпатами та долини Сяном / Мирон Кордуба // Записки НТШ. – Львів, 1925. – Т. 138/140. – С. 159–245.
225. Кордуба М. Болеслав-Юрій II / Мирон Кордуба. – Краків, 1940.
226. Кордуба М. Історія Холмщини і Підляшшя / Мирон Кордуба. – Краків, 1941.
227. Котляр М. Ф. Русь на Дунаї / М. Ф. Котляр // Український історичний журнал. – 1969. – № 9. – С. 20–22.
228. Котляр М. Ф. Данило Галицький / М. Ф. Котляр. – К., 1979.
229. Котляр М. Ф. Військова справа у Галицько-Волинській Русі XII–XIII століття / М. Ф. Котляр // Жовтень. – 1984. – № 1. – С. 95–97.
230. Котляр Н. Ф. Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волынской Руси IX–XIII вв. / Н. Ф. Котляр. – Киев, 1985а.
231. Котляр М. Ф. Волинська земля: з історії складання державної території Київської Русі / М. Ф. Котляр. – К., 1985б. – С. 19–32.
232. Котляр М. Ф. Примарна корона Данила Галицького / М. Ф. Котляр // Жовтень. – 1987. – № 7. – С. 103–111.
233. Котляр Н. Ф. Галицко-Волынская Русь и Византия в XII–XIII вв. (связи реальные и вымышленные) / Н. Ф. Котляр // Южная Русь и Византия. – Киев, 1991. – С. 20–33.
234. Котляр М. Ф. Найдавніша повість про Данила Галицького / М. Ф. Котляр // Київська старовина. – 1992. – № 1. – С. 75–78.

235. *Котляр М. Ф.* Війна Волинського князівства з Добжинським орденом / М. Ф. Котляр // Середньовічна Україна. – К., 1994. – Вип. 1. – С. 17–28.
236. *Котляр М. Ф.* Дипломатичні відносини Галицько-Волинської Русі з Угорщиною в XIII ст. / М. Ф. Котляр // Галич і Галицька земля : Зб. наук. праць. – К.; Галич, 1998а. – С. 82–87.
237. *Котляр М. Ф.* Галицько-Волинська Русь / М. Ф. Котляр. – К., 1998б.
238. *Котляр М. Ф.* Данило Галицький / М. Ф. Котляр. – К., 2002.
239. *Котляр М. Ф.* Дипломатія Галицько-Волинської Русі / М. Ф. Котляр // Нариси з історії дипломатії України. – К., 2002а. – С. 54–77.
240. *Котляр М. Ф.* Історія дипломатії Південно-Західної Русі / М. Ф. Котляр. – К., 2002б.
241. *Котляр Н. Ф.* Дипломатія Южної Русі / Н. Ф. Котляр. – СПб., 2003.
242. *Котляр М. Ф.* Воєнне мистецтво Давньої Русі / М. Ф. Котляр. – К., 2005.
243. *Котляр М. Ф.* Рукописи не горять... Роздуми над книгою (Зимин А. А. “Слово о полку Игореве”. Санкт-Петербург, 2006) / М. Ф. Котляр // Український історичний журнал. – К., 2007. – № 3. – С. 190–196.
244. *Котляр Н. Ф.* Удельная раздробленность Руси / Н. Ф. Котляр. – Киев, 2013.
245. *Кравченко А. А.* Средневековый Белгород на Днестре (конец XIII–XIV в.) / А. А. Кравченко. – Киев, 1986.
246. *Крижановский Л.* Забужная Русь / Л. Крижановский. – СПб., 1885.
247. *Крип'якевич І. П.* Галицько-Волинське князівство / І. П. Крип'якевич. – К., 1984; Вид. 2. – Львів, 1999.
248. *Кріль М.* Старосамбірщина. Історія і культура / Михайло Кріль. – Львів, 2009.
249. *Купчинський О. А.* Двочленні географічні назви України на * -їь: Матеріали до українського топонімічного словника / О. А. Купчинський // Питання історії української мови. – К., 1970.
250. *Купчинський О. А.* Дослідження і публікації грамот Галицько-Волинського князівства у XVIII – першій половині XIX ст. / О. А. Купчинський // Київська Русь: культура, традиції. – К., 1982. – С. 129–149.
251. *Купчинський О. А.* Із спостережень над розвитком документа та діяльністю князівської канцелярії Галицько-Волинських земель XIII – першої половини XIV століть / О. А. Купчинський // Записки НТШ. – Львів, 1996. – Т. 231. – С. 44–108.
252. *Купчинський О. А.* Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть / О. А. Купчинський. – Львів, 2004.
253. *Кухаренко Ю. В.* Средневековые памятники Полесья / Ю. В. Кухаренко. – М., 1961.
254. *Кучінко М. М.* Літописні міста Посяння за літописними даними / М. М. Кучінко // Український історичний журнал. – 1970. – № 12. – С. 72–83.
255. *Кучінко М. М.* Південно-західні межі розселення східних слов'ян у IX–XIII ст. / М. М. Кучінко // Український історичний журнал. – 1973. – № 9. – С. 98–105.
256. *Кучінко М. М.* Про племінну належність ранньосередньовічного населення Побужжя і Посяння / М. М. Кучінко // Археологія. – 1975. – Вип. 16. – С. 77–83.

- 84 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
257. Кучинко М. М. Средневековые города Побужья в свете летописных и археологических источников / М. М. Кучинко // Советское славяноведение. – 1978. – № 4. – С. 22–30.
258. Кучинко М. М. Историко-культурный розвиток Західного Побужжя IX–XIV ст. / М. М. Кучинко – Луцьк, 1993.
259. Кучинко М. М. Нариси стародавньої і середньовічної історії Волині / М. М. Кучинко. – Луцьк, 1994.
260. Кучинко М. Проблема етноплемінних та адміністративних меж Волинської землі кінця X – середини XIV ст. / Михайло Кучинко // Галичина та Волинь у добу середньовіччя. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького (Історичні та культурологічні студії. – Вип. 3). – Львів, 2001. – С. 191–198.
261. Кучинко М. Історія населення Західної Волині, Холмщини та Підляшшя у X–XIV століттях / Михайло Кучинко. – Луцьк, 2009.
262. Левченко М. В. Очерки по истории русско-византийских отношений / М. В. Левченко. – М., 1956.
263. Леопардов Н. А. Набросок о дорогичинских свинцовых пломбах / Н. А. Леопардов. – Киев, 1890.
264. Липко С. А. Де був давній Болохов? / С. А. Липко // Український історичний журнал. – К., 1971. – № 4. – С. 99–104.
265. Литаврин Г. Г. Русь и Византия в XII веке / Г. Г. Литаврин // Литаврин Г. Г. Византия и славяне. – СПб., 1999. – С. 505–506.
266. Літопис Руський / Переклад Л. Махновця. – К., 1989.
267. Лонгинов А. В. Червенские города, исторический очерк, в связи с этнографией и топографией Червоной Руси / А. В. Лонгинов. – Варшава, 1885.
268. Лукомський Ю. Архітектурна спадщина Давнього Галича / Юрій Лукомський. – Галич, 1991.
269. Лукомський Ю. Невідомі церкви на Подолі княжого Галича / Юрій Лукомський // Записки НТШ. – Львів, 1998. – Т. 235. – С. 570–598.
270. Лукомський Ю. Воскресенська церква XII–XIII століть в Крилосі / Юрій Лукомський // Записки НТШ. – Львів, 2001. – Т. 241. – С. 275–298.
271. Лукомський Ю. Успенський собор давнього Галича: історія вивчення, проблеми збереження та консервації / Юрій Лукомський // Успенський собор Галича. Минуле, сучасне, майбутнє. – Галич, 2006. – С. 34–44.
272. Лукомський Ю. Архітектура княжого Галича XIII ст. / Юрій Лукомський // Доба короля Данила в науці, мистецтві, літературі. – Львів, 2008. – С. 362–375.
273. Лукомський Ю. Архітектурно-археологічні дослідження пам'яток монументального будівництва княжого Галича XII–XIII ст. / Юрій Лукомський // Фортеця : збірник заповідника “Густань”. – Львів, 2009. – Кн. 1. – С. 416–431.
274. Лучицкий Н. По поводу “Дорогичинских древностей” / Н. Лучицкий // Чтения в Историческом об-ве Нестора Летописца. – Киев, 1892. – Кн. 6.

275. Ляска В. Підгорайська волость: спроба історико-археологічної реконструкції територіальної організації Грядового Побужжя в княжу добу / Віталій Ляска // Археологічні дослідження Львівського університету. – 2012. – Вип. 14–15. – С. 107–151.
276. Ляска В. “...земля Божия и твоя и города твои...”: Всеволожская волость князя Владимира Васильковича (историко-археологическое исследование) / В. Ляска // *Rossica antiqua*. – СПб., 2013. – № 1. – С. 3–54.
277. Ляска В. Pogranicze polsko-ruskie we wczesnym średniowieczu na Lubelszczyźnie [Рец. на кн.] / Віталій Ляска, Ярослав Погоральський // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – 2011. – Вип. 15. – С. 429–443.
278. Мазур О. Володислав Кормільчич: шлях до княжого столу / Олег Мазур // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – 2002. – Вип. 6. – С. 118–129.
279. Мазур О. “Лотка князь руський, прибув до Вишеграда”: гіпотетична ідентифікація особи / Олег Мазур // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – 2003. – Вип. 7. – С. 72–79.
280. Мазур О. Стосунки Белзьких князів Всеволодовичів з Романовичами / Олег Мазур // Белз і Белзьке земля. – 2004. – Вип. 1. – С. 78–80.
281. Мазурик Ю. М. Городище доби пізнього середньовіччя в с. Старий Чорторийськ на Волині / Ю. М. Мазурик // Нові дослідження пам’яток козацької доби в Україні. – К., 2005. – Вип. 14. – С. 7–13.
282. Мазурик Ю. О. Цинкаловський до питання про локалізацію літописного Угровська / Ю. Мазурик, О. Остап’юк // Минуле і сучасне Волині. Олександр Цинкаловський і Волинь. – Луцьк, 1998. – С. 52–53.
283. Мазурик Ю. Локалізація башти в літописному Угровську / Ю. Мазурик, О. Остап’юк // Минуле і сучасне Волині й Полісся: край на межі тисячоліть. – Луцьк, 2002. – С. 126–137.
284. Мазурик Ю. До проблеми локалізації монастиря Данила Стовпника в літописному Угровську / Ю. Мазурик, О. Остап’юк // *Do рікна nadprzyrodniego*. – Chełm, 2003a. – Т. 1. – С. 319–327.
285. Мазурик Ю. Археологічні дослідження літописного Угровська на Волині / Ю. Мазурик, О. Остап’юк // *Zamojsko-Wołyńskie zeszyty muzealne*. – Zamość, 2003b. – Т. 1. – С. 45–60.
286. Майоров А. В. Александр Невский и Даниил Галицкий (К вопросу о взаимоотношениях русских князей с татарами) / А. В. Майоров // Князь Александр Невский. – СПб., 1995.
287. Майоров А. В. Бояре и община Юго-Западной Руси в событиях 1187–1190 гг. (к проблеме внутриобщинных отношений в домонгольский период) / А. В. Майоров // Средневековая и новая Россия : Сб. науч. стат. К 60-летию проф. И. Я. Фроянова. – СПб., 1996.

- 86 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
288. *Майоров А. В.* Городские общины Галицко-Волынской Руси в первой половине XII в. Основные тенденции политического развития / А. В. Майоров // Государство и общество. История. Экономика. Политика. Право. – СПб.; Ижевск, 1999а. – №3–4.
289. *Майоров А. В.* О некоторых психологических закономерностях традиционного сознания в Древней Руси (боярин Володислав Кормильчич, князя Игоревичи и городская община Перемишля в коллизиях начала XIII в.) / А. В. Майоров // Историческая психология и ментальность, Эпохи. Социумы. Этноты. Люди. – СПб., 1999б.
290. *Майоров А. В.* Борьба Даниила Романовича за галицкий стол с венграми в конце 20 – начале 30-х годов XIII в. Ч. 1. Галицкая община и князь Даниил / А. В. Майоров // Вестник СПбГУ. – Серия 2. – 1999в. – Вып. 1.
291. *Майоров А. В.* Борьба Даниила Романовича за галицкий стол с венграми в конце 20 – начале 30-х годов XIII в. Ч. 2. Галицкая община и королевич Андрей / А. В. Майоров // Вестник СПбГУ. – Серия 2. – 2000. – Вып. 2.
292. *Майоров А. В.* Галицко-Волынская Русь. Очерки социально-политических отношений в домонгольский период. Князь, бояре и городская община / А. В. Майоров. – СПб., 2001а.
293. *Майоров А. В.* Даниил Романович и галичане в канун татаро-монгольского нашествия / А. В. Майоров // Исследования по русской истории. Сборник статей к 65-летию проф. И. Я. Фроянова. – СПб.; Ижевск, 2001б.
294. *Майоров А. В.* О работе В. Н. Татищева над текстом проекта Романа Мстиславича (в свете изучения Академической рукописи второй части “Истории Российской” / А. В. Майоров // Вестник Санкт-Петербургского университета. – Серия 2. – 2007а. – Вып. 4. – С. 10–18.
295. *Майоров А. В.* Кто представил В. Н. Татищеву сведения о проекте Романа Мстиславича? / А. В. Майоров // Древняя Русь: вопросы медиевистики. – 2007б. – № 3 (29). – С. 67–69.
296. *Майоров А. В.* “Конституционный проект” Романа Мстиславича в “Истории Российской” В. Н. Татищева / А. В. Майоров // “В кратких словесах многой разум замыкающее...”. Сборник научных трудов в честь 75-летия проф. Р. Г. Скрынникова. – СПб., 2008а. – С. 186–200.
297. *Майоров А. В.* Из истории внешней политики галицко-волынского князя Романа Мстиславича / А. В. Майоров // Дьнеслово. Збірник праць на пошану дійсного члена НАН України Петра Толочка з нагоди його 70-річчя. – К., 2008б. – С. 51–57.
298. *Майоров А. В.* О происхождении второй жены Романа Мстиславича: дочь императора Исаака II в Галицко-Волынской Руси / А. В. Майоров // Карпати: людина, етнос, цивілізація. – Івано-Франківськ, 2010а. – С. 41–51.
299. *Майоров О. В.* Маловідомі грецькі джерела з історії русько-візантійських відносин початку XIII століття: текст, переклад, коментар / О. В. Майоров // Записки НТШ. – Львів, 2010б. – Т. 260. – Кн. 2. – С. 243–247.

300. *Майоров А. В.* О происхождении имени и уточнении даты рождения Даниила Галицкого / А. В. Майоров // Actis testantibus. Ювілейний збірник на пошану Леонтія Войтовича (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 20). – Львів, 2011а. – С. 453–478.
301. *Майоров О. В.* Галицько-волинський князь Роман Мстиславич: володар, воїн, дипломат / О. В. Майоров. – Біла Церква, 2011б. – Т. 1–2.
302. *Майоров А. В.* Русь, Византия и Западная Европа. Из истории внешнеполитических и культурных связей XII–XIII вв. / А. В. Майоров. – СПб., 2011в.
303. *Майоров О. В.* Лист римського папи Інокентія ШІV золотоординському ханові Сартаку / О. В. Майоров // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2012а. – Вип. 6. – С. 173–186.
304. *Майоров А. В.* Монголо-татары в Галицко-Волынской Руси / А. В. Майоров // Русин. – Кишинев, 2012б. – № 4 (30). – С. 56–72.
305. *Майоров А. В.* Даниил Галицкий и тамплиеры / А. В. Майоров // Русин. – Кишинев, 2013. – № 1 (35). – С. 37–51.
306. *Максимович М.* Волынь / М. Максимович // Киевлянин. – 1842.
307. *Маярчак С.* Літописна фортеця Ушиця у Середньому Подністров'ї / Сергій Маярчак // Воєнна історія Поділля та Буковини : Матеріали Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції. 25–26 листопада 2009 р. – Кам'янець-Подільський, 2009а. – С. 45–49.
308. *Маярчак С. П.* Літописна Бакота і Пониззя у Середньому Подністров'ї / С. П. Маярчак // Археологія. – 2009б. – № 2. – С. 23–33.
309. *Маярчак С. П.* Галицько-Волинська фортеця Каліус у Середньому Подністров'ї / С. П. Маярчак // Воєнна історія Галичини та Закарпаття : Матеріали Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції. Львів, 15 квітня 2010 р. – К., 2010. – С. 703–708.
310. *Мельник В.* Історія Закарпаття в усних народних переказах та історичних піснях / В. Мельник. – Львів, 1970.
311. *Миролюбов М. А.* Древний Изяславль как археологический источник // Труды Государственного Эрмитажа. – Л., 1983. – Т. 22. – С. 139–143.
312. *Миська Р. Г.* Княжа Теревовля (історіографічний огляд) / Р. Г. Миська // Археологія. – 2005. – № 1. – С. 92–93.
313. *Миська Р. Г.* Теревовельська земля XI–XII ст. (історичний огляд) / Р. Г. Миська // Археологія. – 2006. – № 3. – С. 53–59.
314. *Миська Р.* Долітописний Теревовль / Роман Миська // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – 2008. – Вип. 12. – С. 292–303.
315. *Миська Р.* До питання локалізації літописного Моклекова / Роман Миська // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – 2009. – Вип. 13. – С. 255–262.

316. Миська Р. Теробовлянська земля в XI–XIII ст. (за археологічними джерелами) / Роман Миська // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття Волині. – 2011. – Вип. 15. – С. 187–194.
317. Мыська Р. Г. Теробовельская земля в XI–XIII вв. (по археологическим материалам) / Р. Г. Мыська // *Rossica antiqua*. – 2012. – № 1 (5). – С. 112–125.
318. Миська Р. Звенигород на Дністрі: історіографічний міф чи літописне місто / Роман Миська // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2013. – Вип. 7. – С. 59–67.
319. Миська Р. Г. Дослідження городищ поблизу села Біле на Чортківщині / Р. Г. Миська, Я. В. Погоральський // Археологія та давня історія України. – Вип. 2. Археологія Правобережної України. – К., 2010. – С. 211–220.
320. Михайлина Л. Нариси з історії Хотинської фортеці: факти, легенди, гіпотези / Любомир Михайлина, Сергій Пивоваров. – Хотин, 2011.
321. Мицько І. Королевич Лев Данилович та давній Львів (сторінки з книги) / Ігор Мицько // Галицька брама. – Львів, 2001. – № 9–10 (81–82). – С. 18–23.
322. Молчановский Н. В. Очерк известий о Подольской земле до 1434 года (преимущественно по летописям) / Н. В. Молчановский. – Киев, 1885. – С. 102–143.
323. Мохов Н. А. Молдавия эпохи феодализма / Н. А. Мохов. – Кишинев, 1964.
324. Нагірний В. Виправа князя Романа 1205 р.: дискусії, конструкції, характер / Віталій Нагірний // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: історія, економіка, філософія. – К., 2008. – Вип. 14. – С. 139–149.
325. Нагірний В. “Да и Галич”: з історії відносин галицько-волинських князів із монголами у 1240-х рр. / Віталій Нагірний // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : Зб. наук. праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне, 2009. – Вип. 16. – С. 9–23.
326. Назаренко А. Первые контакты Штауфенов с Русью (К истории русско-немецких отношений в 30-е гг. XII в.) / А. Назаренко // Восточная Европа в исторической ретроспективе: к 80-летию В. Т. Пашуто. – М., 1999. – С. 175–176.
327. Насонов А. Н. “Русская земля” и образование территории Древнерусского государства / А. Н. Насонов. – М., 1951.
328. Наумов Е. П. К истории летописного “Списка русских городов дальних и ближних” / Е. П. Наумов // Летописи и хроники. 1973 г. – М., 1974. – С. 150–163.
329. Недков Б. България и съседните земи през XII век според Идриси / Б. Недков. – София, 1960.
330. Никитенко М. М. Древнерусское жилище в г. Изяславе в Хмельницкой обл. / М. М. Никитенко // Советская археология. – 1985. – № 1.
331. Никитенко М. М. Исследования в Хмельницкой области / М. М. Никитенко // Археологические открытия 1985 г. – М., 1987. – С. 378–380.
332. Нікітенко М. М. До проблеми ідентифікації літописного міста Ізяслава / М. М. Нікітенко // Четвертий Міжнародний конгрес українців (Одеса, 26–29 серпня 1999 р.). Історія. – Ч. 1. – Одеса; К.; Львів, 1999. – С. 54–59.

333. *Никольченко Ю. М.* Работы Ровенского краеведческого музея / Ю. М. Никольченко, Э. Ф. Киян // Археологические открытия 1972 года. – М., 1973. – С. 317.
334. *Никольченко Ю. М.* Раскопки в Ровенской области / Ю. М. Никольченко, Э. Ф. Киян, О. М. Олифер // Археологические открытия 1973 года. – М., 1974. – С. 320–321.
335. *Островский М. И.* Раскопки в Данилове / М. И. Островский, К. В. Павлова, П. А. Раппопорт // Археологические открытия 1968 года. – М., 1969. – С. 337.
336. *Павлов П.* За руското присъствие на Долни Дунав и българо-русские връзки през XI–XII / П. Павлов // Добруджа. – София, 1986. – Сб. 3. – С. 12–13.
337. *Палаузов С. Н.* Ростислав Михайлович, князь Мачвы / С. Н. Палаузов // Журнал Министерства Народного Просвещения. – 1851. – № 8. – С. 27–49.
338. *Палацкий Ф.* О русском князе Ростиславе, отце чешской королевы Кунгуты и роде его / Ф. Палацкий // Чтения в Московском Об-ве Истории и Древностей Российских. – 1846. – № 3. – С. 11–16.
339. Памятники русского права. – М., 1953. – Вып. 2.
340. *Панишко С. Д.* Дослідження оборонних споруд на давньоруських городищах Волині / С. Д. Панишко. – К., 1992.
341. *Панишко С.* До проблеми локалізації давньоруського Угровська / Сергій Панишко // Київська старовина. – 1997. – № 5. – С. 166–173.
342. *Панишко С.* Угровське князівство Данила Романовича / Сергій Панишко // Король Данило Романович і його місце в українській історії. – Львів, 2003. – С. 58–65.
343. *Паршин И.* Битва при Дюрнкруте 26 августа 1278 г.: альянс Льва Даниловича и Пшемьсла II Оттокара / Илья Паршин // Rossica Antiqua. – СПб., 2012а. – № 1 (5). – С. 95–106.
344. *Паршин И.* Галицько-чеський союз у битві при Дюрнкруті 1278 року (на основі “*Nermannii Altahensis annales*”) / Ілля Паршин // Вісник Прикарпатського університету. Серія Історія. – Івано-Франківськ, 2012б. – С. 156–160.
345. *Паршин И.* Участь Лева Даниловича у битві при Дюрнкруті 1278 року (на підставі латиномовних джерел XV століття) / Ілля Паршин // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2012в. – Вип. 6. – С. 187–193.
346. *Паршин И.* Король Юрий Львович на страницах западноевропейских хроник / Илья Паршин // Русин (Кишинев). – Кишинев, 2012г. – № 4 (20). – С. 73–85.
347. *Паршин И.* Хроніка Іоанна з Вінтертура (Іоанна Вітодуранського) як джерело до історії Галицько-Волинської Русі першої половини XIV ст. / Ілля Паршин // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2014. – Вип. 17–18. – С. 71–78.
348. *Паршин И.* Вектори політики князя Юрія-Болеслава Тройденевича до року 1333: між набутиим та “успадкованим” / Ілля Паршин // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2015а. – № 5 (306). – С. 4–10.

- 90 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
349. *Паршин І.* Наукова конференція “Король Данило Романович 1264–2014” / Ілля Паршин // Український історичний журнал. – К., 2015б. – № 2 (521). – С. 230–233.
350. *Паславський І.* Коронація Данила Галицького в контексті політичних і церковних відносин XIII століття / Іван Паславський. – Львів, 2003.
351. *Паславський І.* Український епізод Першого Ліонського собору (1245 р.). Дослідження з історії європейської політики Романовичів / Іван Паславський. – Львів, 2009.
352. *Паславський І.* Коли і хто заснував Львів? Вірогідні і невірогідні дати заснування столиці Галичини / Іван Паславський. – Львів, 2010а.
353. *Паславський І.* Політика римської курії щодо Галицько-Волинської держави за понтифікатів Інокентія IV та Олександра IV. Порівняльний аналіз / Іван Паславський // Богословський збірник Львівської духовної академії УПЦ КП. – 2010б. – № 1–4 (20–23). – С. 18–24.
354. *Паславський І.* Хто був ініціатором русько-римського зближення у 40-х роках XIII століття: Данило Романович чи Інокентій IV? / Іван Паславський // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2012в. – Вип. 6. – С. 169–170.
355. *Паславський І.* Галицький єпископ Петро – ставленник і дипломат Данила Романовича / Іван Паславський // Український історичний журнал. – К., 2013. – № 5. – С. 81–89.
356. *Пачовський В.* Срібна земля / В. Пачовський. – Ужгород, 1993.
357. *Пашуто В. Т.* Очерки по истории Галицко-Волынской Руси / В. Т. Пашуто. – М., 1950.
358. *Пашуто В. Т.* Образование Литовского государства / В. Т. Пашуто. – М., 1959.
359. *Пашуто В. Т.* Внешняя политика Древней Руси / В. Т. Пашуто. – М., 1968.
360. *Переговский В. Г.* Город Заслав, история его и теперешнее состояние / В. Г. Переговский // Волынские губернские ведомости. – 1869. – № 81–85.
361. *Перхавко В. Б.* Князь Иван Берладник на Нижнем Дунае / В. Б. Перхавко // Восточная Европа в древности и средневековье. Политическая структура Древнерусского государства. VIII Чтения памяти чл.-кор. АН СССР В. Т. Пашуто. – М., 1996.
362. *Пескова А. А.* Древнерусский город Изяславль XII–XIII вв. (по материалам городища у с. Городище близ Шепетовки) / А. А. Пескова. – Л., 1988.
363. *Пескова А. А.* Древнерусские печати Шепетовского городища и поиски его летописного имени / А. А. Пескова, С. В. Белецкий // Памятники старины. Концепции. Открытия. Версии. – Т. 2. Памяти Василия Дмитриевича Белецкого (1919–1997). – СПб.; Псков, 1997. – С. 129–138.
364. *Петегирич В. М.* Из истории экономических и культурных связей Галицко-Волынской Руси в X–XIII вв. / В. М. Петегирич // Славянские древности. Этногенез. Материальная культура Древней Руси. – Киев, 1980. – С. 151–163.

365. *Петегирич В. М.* Данилов / В. М. Петегирич // Археология Прикарпатья, Волини и Закарпатья (раннеславянский и древнерусский периоды). – Киев, 1990. – С. 144–145.
366. *Петегирич В. М.* Початки Белза і Буська та формування їх соціально-топографічної структури в X–XIV ст. / В. М. Петегирич // Галичина і Волинь в добу середньовіччя. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького. – Львів, 2001. – С. 199–210.
367. *Петегирич В.* Про час виникнення Белза / Володимир Петегирич // Белз і Белзька земля. – Белз, 2004. – Вип. 1. – С. 18–23.
368. *Петрик А.* До історії боярства та боярських родів Перемишльської землі / Андрій Петрик // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – 2002. – Вип. 6. – С. 105–117.
369. *Петрик А.* Бояри та церква Галичини й Волині крізь призму літописних та археологічних досліджень / Андрій Петрик // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – 2003. – Вип. 7. – С. 80–102.
370. *Петрик А.* Боярство Белзької землі в контексті суспільно-політичного розвитку Галицько-Волинської держави / Андрій Петрик // Белз і Белзьке земля. – Белз, 2004. – Вип. 1. – С. 81–86.
371. *Петрик В.* Архітектура та планувальний уклад княжого двору на Перемишльському дитинці у X–XIV ст. / Василь Петрик // Українська академія мистецтв. Дослідницькі та науково-методичні праці. – К., 2001. – Вип. 8. – С. 187–199.
372. *Петрушевич А.* Кем были Болеховские князья? / Антон Петрушевич. – Львов, 1877.
373. *Пивоваров С. В.* Середньовічне населення межиріччя Верхнього Пруту та Середнього Дністра (XI – перша половина XIII ст.) / С. В. Пивоваров. – Чернівці, 2006.
374. *Плахонін А.* Північно-Західне Причорномор'я в “Нузхат ал-Муштак” ал-Ідрісі: спроба географічного аналізу історичного джерела / А. Плахонін // Історіографічні дослідження в Україні. – Вип. 10. Збірник наукових праць на пошану академіка В. А. Смолія (з нагоди 25-річчя наукової діяльності та 50-річчя від дня народження). – К., 2000. – Ч. 1. – С. 449–457.
375. *Плетнева С.* Половцы / С. Плетнева. – М., 1990.
376. *Погоральський Я.* Верхньодністерське Підгір'я у X–XIV ст. / Ярослав Погоральський, Роман Миська, Віталій Ляска // Przemysł i Ziemia Przemyska w strefie wpływów ruskich X – połowa XIV w. (Colloquia Russica. – Ser. 2. – Vol. 1). – Kraków, 2013. – С. 11–32.
377. *Погоральський Я.* До локалізації деяких літописних пунктів Перемишльської землі / Ярослав Погоральський // Przemysł i Ziemia Przemyska w strefie wpływów ruskich X – połowa XIV w. (Colloquia Russica. – Ser. 2. – Vol. 1). – Kraków, 2013. – С. 57–67.
378. *Полевой Л. Л.* Очерки исторической географии Молдавии XIII–XIV вв. / Л. Л. Полевой. – Кишинев, 1979.

379. Полное собрание русских летописей (ПСРЛ). – Т. 1. Лаврентьевская летопись. – М., 2001.
380. Полное собрание русских летописей (ПСРЛ). – Т. 2. Ипатьевская летопись. – М., 2001.
381. Полное собрание русских летописей (ПСРЛ). – Т. 3. Первая Новгородская летопись. – СПб., 1841.
382. Полное собрание русских летописей (ПСРЛ). – Т. 7. Воскресенская летопись. – СПб., 1856.
383. Полное собрание русских летописей (ПСРЛ). – Т. 10. Никоновская летопись. – СПб., 1885.
384. Полное собрание русских летописей (ПСРЛ). – Т. 15. Тверский летописный сборник. – СПб., 1863.
385. *Поппе Н.* О тюркских лексических заимствованиях в “Слове о полку Игореве” и “Задонщине” / Н. Поппе // Труды Отдела Древнерусской Литературы. – СПб., 2004. – Т. 55. – С. 155–161.
386. *Поппе Н.* По поводу гипотез “скептиков” о тюркских лексических заимствованиях в “Слове о полку Игореве” / Н. Поппе // *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*. – 2007. – № 1–2. – С. 52–56.
387. *Потин В. М.* Древняя Русь и европейские государства в X–XIII вв. / В. М. Потин. – Л., 1968.
388. Привілеї міста Львова (XIV–XVIII ст.) / Упоряд. М. Капраль. – Львів, 1998.
389. *Прищепя Б.* Житла давньоруської Муравиці / Богдан Прищепя // *Минуле і сучасне Волині*. – Луцьк, 1988. – Ч. 2. – С. 76–77.
390. *Прищепя Б.* Дослідження історичної топографії Острога доби Середньовіччя / Богдан Прищепя // *Студії і матеріали з історії Волині*. 2009. – Кременець, 2009. – С. 183–191.
391. *Прищепя Б.* Дорогобуж на Горині у X–XIII ст. / Богдан Прищепя. – Рівне, 2011.
392. *Прищепя Б. А.* Муравицьке городище / Б. А. Прищепя, Ю. М. Нікольченко. – Маріуполь, 2001.
393. *Пуцко В. Г.* Літописне оповідання про місто Холм / В. Г. Пуцко // *Український історичний журнал*. – 1997. – № 1.
394. *Рабинович Р. А.* Призрачная Берладь. О достоверности одной фальсификации / Р. А. Рабинович // *Stratum plus*. – СПб.; Кишинев; Одесса, 1999. – № 5. – С. 357–407.
395. *Рапов О. М.* Княжеские владения на Руси в X – первой половине XIII в. / О. М. Рапов. – М., 1977.
396. *Раппопорт П. А.* Города Болоховской земли / П. А. Раппопорт // *Краткие сообщения Института истории материальной культуры АН СССР*. – М., 1955. – Вып. 57. – С. 52–60.
397. *Раппопорт П. А.* Очерки по истории русского военного зодчества X–XIII вв. / П. А. Раппопорт. – М., 1956.

398. Раппопорт П. А. Новые данные по исторической географии Волыни / П. А. Раппопорт // Краткие сообщения Института археологии АН СССР. – М., 1964. – Вып. 99. – С. 54–56.
399. Раппопорт П. А. Военное зодчество западнорусских земель X–XV вв. / П. А. Раппопорт. – Л., 1967.
400. Раппопорт П. А. Данилов / П. А. Раппопорт // Краткие сообщения Института археологии АН СССР. – М., 1971. – Вып. 125. – С. 82–86.
401. Ратич О. О. Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей / О. О. Ратич. – К., 1957.
402. Ратич О. О., Нудьга Г. Л. Західноукраїнські землі в епоху Київської Русі та в період феодалної роздробленості / О. О. Ратич, Г. Л. Нудьга // Торжество історичної справедливості. – Львів, 1968. – С. 44–64.
403. Рыбаков Б. А. Русские земли по карте Идриси 1154 года / Б. А. Рыбаков // Краткие сообщения Института истории материальной культуры. – М., 1952. – Вып. 43. – С. 14–32.
404. Рожко М. Ф. Карпатські фортеці доби Київської Русі / М. Ф. Рожко // Київська Русь: Джерела. Культура. Традиції. – К., 1982. – С. 12–20.
405. Рожко М. Ф. Карпатські шляхи та їх оборона / М. Ф. Рожко // Український історичний журнал. – 1990. – № 10. – С. 84–97.
406. Рожко М. Ф. Тустань. Давньоруська наскельна фортеця / М. Ф. Рожко. – К., 1996.
407. Рожко М. Ф. Міста. Дерев'яне будівництво. Наскельні та оборонні споруди Карпат IX–XIV ст. / М. Ф. Рожко // Етногенез та етнічна історія населення українських Карпат. – Львів, 1999а. – Т. 1. Археологія та антропологія. – С. 361–460.
408. Рожко М. Про деякі оборонні Преображенські монастирі XIII ст. в Галичині / Михайло Рожко // Лавра. – 1999б. – № 1. – С. 41–45.
409. Рожко М. Оборонний Спаспреображенський монастир XIII ст. в с. Спас / Михайло Рожко // Старосамбірщина. – Старий Самбір, 2001а.
410. Рожко М. Ф. Оборонне будівництво Данила Галицького / М. Ф. Рожко // Галицька брама. – 2001б. – № 9–10 (81–82). – С. 24–29.
411. Руссов С. Вольнские записки / С. Руссов. – СПб., 1809.
412. Рябцева С. С. Некоторые предметы из цветных металлов и ювелирный инструментарий из раскопок Белгород-Днестровской крепости / С. С. Рябцева, О. К. Савельев // Stratum plus. – 2014. – № 5. – С. 157–175.
413. Свешников И. К. Археологічні роботи Львівського історичного музею в 1952–1957 рр. – Львів, 1959.
414. Свешников И. К. Дослідження давньоруського Звенигорода в 1982–1983 рр. // Археологія. – 1987. – Вип. 57. – С. 94–101.
415. Свешников И. К. Звенигород / И. К. Свешников // Археология Прикарпатья, Волыни и Закарпатья (Раннеславянский и древнерусский периоды). – Киев, 1990а. – С. 107–110.

- 94 ISSN 2078-6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
416. *Свешников І. К.* Звенигородські грамоти на Бересті / І. К. Свешников // Дзвін (Львів). – 1990б. – № 6. – С. 127–131.
417. *Свешников І. К.* Давньоруське скло із Звенигорода на Білці / І. К. Свешников // Скло в Україні: історія і сучасність. – Львів, 1994. – С. 20–31.
418. *Свешников І. К.* Археологічні дослідження у с. Муравиця / І. К. Свешников, В. М. Петегирич // Археологія. – К., 1978. – Вип. 27. – С. 79–86.
419. *Седов В. В.* Дреговичи / В. В. Седов // Советская археология – 1963. – № 3. – С. 112–125.
420. *Седов В. В.* Славяне Верхнего Поднепровья и Подвинья / В. В. Седов. – М., 1970.
421. *Седов В. В.* Восточные славяне XI–XIII вв. / В. В. Седов // Археология СРСР. – М., 1982.
422. *Скочиляс І.* Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII ст. Організаційна структура та правовий статус / Ігор Скочиляс. – Львів, 2010.
423. *Смирнов С.* Судьбы Червонной или Галицкой Руси до воссоединения ее с Польшей 1387 г. / С. Смирнов. – М., 1860.
424. *Соболевский А. И.* Грамота кн. Ивана Берладника 1134 г. / А. И. Соболевский // Труды VIII Археологического Съезда. – М., 1895. – Т. 2. – С. 173–176.
425. *Соколова Л. В.* Новые мифы о старом (по поводу интервью на радиостанциях “Эхо Москвы” и “Свобода” в связи с выходом книги А. А. Зимина “Слово о полку Игореве” / Л. В. Соколова // Studia Slavica et Balcanica Petropolitana. – 2007. – № 1–2. – С. 23–38.
426. *Соловьев А. В.* Белая и Черная Русь / А. В. Соловьев // Русское археологическое общество в королевстве Югославии. – Белград, 1940.
427. *Ставровський О.* Словацько-польсько-угорське прикордоння до XVIII ст. / О. Ставровський. – Пряшів, 1967.
428. *Столярова Л. В.* “Слово” и пустословии / Л. В. Столярова // Древнейшие государства Восточной Европы. 2002 г. – М., 2004. – С. 332–337.
429. *Страхова О.* Языковая проблема создателя “Слова о полку Игореве” и лингвистические взгляды Йозефа Добровского / О. Страхова // Славяноведение. – 2003. – № 6. – С. 33–61.
430. *Тельнов Н.* “И ... разошлись славяне по земле”. Из истории Карпато-Днестровских земель VI–XIII вв. / Н. Тельнов, В. Степанов, Н. Русев, Р. Рабинович. – Кишинев, 2002.
431. *Тенговський Я.* Обставини вступу князя Болеслава-Юрія Тройденовича на галицько-волинський престол (Невідомі руські документи з XIV століття) / Я. Тенговський // Записки НТШ. – Львів, 2010. – Т. 260. – Кн. 1. – С. 45–56.
432. *Терещук К. І.* До питання про локалізацію Болохівської землі / К. І. Терещук // Дослідження з слов'яно-руської археології. – К., 1976. – С. 164–175.
433. *Терский-Шеломенцев В. С.* Исследования детинца Звенигорода Галицкого / В. С. Терский-Шеломенцев // Советская археология. – 1978. – № 1. – С. 206–215.

434. *Терський В. С.* Пересопниця / В. С. Терський // Пам'ятки України. – К., 1979. – № 4. – С. 62–63.
435. *Терський С. В.* Літописний Чемерин: Підсумки археологічних досліджень 1988–1990 років / С. В. Терський. // Наукові записки Львівського історичного музею. – Львів, 1993а. – Вип. 1. – С. 27–41.
436. *Терський С. В.* Обстеження городищ княжої доби на Волині в 1986–1991 роках / С. В. Терський // Наукові записки Львівського історичного музею. – Львів, 1993б. – Вип. 1. – С. 41–67.
437. *Терський С. В.* Призабуте княже місто / С. В. Терський // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1993в. – № 7–9. – С. 28–32.
438. *Терський С. В.* Історична топографія та забудова Пересопниці XII–XIII ст. у світлі нових археологічних досліджень / С. В. Терський // Волинь незабутня. – Рівне, 1995. – С. 8–9.
439. *Терський С. В.* Літописна Пересопниця у світлі археології / С. В. Терський // Наукові записки. Рівненський краєзнавчий музей. – Рівне, 1996а. – Вип. 1. – С. 28–37.
440. *Терський С. В.* Княже місто Пересопниця (До 850-річчя першої літописної згадки про історичний центр Погориння) / С. В. Терський // Галицько-Волинська держава: матеріали і дослідження. – Львів, 1996б. – С. 54–56.
441. *Терський С. В.* Пересопниця / С. В. Терський. – Рівне, 2003. – 160 с.
442. *Терський С. В.* Луческ X–XV ст. / С. В. Терський. – Львів, 2006.
443. *Терський С. В.* Оборонний комплекс середньовічного волинського міста Перемиля / С. В. Терський // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – № 584. Держава та армія. – 2007. – С. 13–26.
444. *Терський С.* Археологічні дослідження міста Кременця та його околиць / Святослав Терський // Студії і матеріали з історії Волині. 2009. – Кременець, 2009. – С. 25–32.
445. *Терський С. В.* Княже місто Володимир / С. В. Терський. – Львів, 2010.
446. *Тиханова М. А.* Разведки в районе верхнего течения р. Горынь / М. А. Тиханова // Краткие сообщения Института истории материальной культуры. – М., 1962. – Вып. 87. – С. 46–53.
447. *Тихомиров М. Н.* “Список русских городов дальних и ближних” / М. Н. Тихомиров // Исторические записки. – М., 1952. – Т. 40.
448. *Томашівський С.* До історії Перемишля і його єпископської катедри / Степан Томашівський // *Analecta ordinis S. Basilii Magni.* – 1928. – Т. 3. – Z. 1–2. – S. 179–190.
449. *Томенчук Б. П.* Василівське городище // *Томенчук Б. П.* Археологія городищ Галицької землі. Галицько-Буковинське Прикарпаття. Матеріали досліджень 1976–2006 / Б. П. Томенчук. – Івано-Франківськ, 2008а. – С. 29–37.

450. *Томенчук Б. П.* Непоротівське городище // *Томенчук Б. П.* Археологія городищ Галицької землі. Галицько-Буковинське Прикарпаття. Матеріали досліджень 1976–2006 / Б. П. Томенчук. – Івано-Франківськ, 2008б. – С. 38–40.
451. *Томенчук Б. П.* Городища давнього Галича // *Томенчук Б. П.* Археологія городищ Галицької землі. Галицько-Буковинське Прикарпаття. Матеріали досліджень 1976–2006 / Б. П. Томенчук. – Івано-Франківськ, 2008в. – С. 494–610.
452. *Толочко А. П.* Стаття 6731 года Галицко-Волынской летописи и время ее написания / А. П. Толочко // *Ruthenica*. – К., 2004. – Т. 4. – С. 47–53.
453. *Толочко П. П.* Киевская земля / П. П. Толочко // *Древнерусские княжества X–XIII вв.* – М., 1975. – С. 5–57.
454. *Троян М.* Мукачівський замок / М. Троян. – Ужгород, 1982.
455. *Томашівський С.* Українська історія / Степан Томашівський. – Львів, 1923.
456. *Филипчук М.* Слов'янський період в історії Пліснеська / Михайло Филипчук // Галицько-Волинська держава: передумови виникнення, історія, культура, традиції. – Львів, 1993. – С. 22–23.
457. *Филипчук М. А.* Звіт про археологічні дослідження госпдоговорної археологічної експедиції Ін-ту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України у 1993 р. на території Пліснеського городища / М. А. Филипчук // Науковий архів Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 1994а.
458. *Филипчук М.* Генезис прикарпатських городищ VIII–IX ст. з позицій полісної структури суспільства / Михайло Филипчук // Еволюція розвитку слов'янських градів VIII–XIV ст. у передгір'ях Карпат і Татр. – Львів, 1994б. – С. 9–11.
459. *Филипчук М.* Нова знахідка – Плісненський саркофаг / Михайло Филипчук // Літопис Червоної Калини. – 1994в. – № 10–12. – С. 50–55.
460. *Филипчук М.* Дослідження Пліснеського городища у 1990 р. / Михайло Филипчук // Волино-Подільські археологічні студії. – Львів, 1998а. – Т. 1. – С. 256–278.
461. *Филипчук М.* Пліснеський археологічний комплекс: Стан і перспективи дослідження / Михайло Филипчук // Волино-Подільські археологічні студії. – Львів, 1998б. – Т. 1. – С. 279–286.
462. *Филипчук М. А.* Звіт про результати розвідково-рятивних археологічних досліджень на території літописного Пліснеська (Бродівський р-н) та в околиці Унівського монастиря (Перемишлянський р-н Львівської обл.) / М. А. Филипчук // Науковий архів Інституту українознавства НАН України. – Львів, 1999.
463. *Филипчук М. А.* Проблема хронології та періодизації слов'янських старожитностей Українського Прикарпаття другої половини I тис. н. е. / М. А. Филипчук // Середньовічна Європа: погляд з кінця XX ст. – Чернівці, 2000а. – С. 36–46.
464. *Филипчук М. А.* Звіт про рятивні археологічні дослідження на території літописного Пліснеська (с. Підгірці Бродівського району Львівської обл.) / М. А. Филипчук // Науковий архів Інституту українознавства НАН України. – Львів, 2000б.

465. *Филипчук М.* Дослідження літописного Пліснеська у 2000 р. / Михайло Филипчук // Археологічні дослідження Львівського університету. – 2002. – Вип. 5. – С. 197–220.
466. *Филипчук М. А.* Райковецька культура в Українському Прикарпатті: Хронологія і періодизація / М. А. Филипчук // Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка. – 2008. – Вип. 3. – С. 68–135.
467. *Филипчук М. А.* Структура Пліснеського археологічного комплексу в слов'янській та давньоруській час / М. А. Филипчук // Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка. – 2009а. – Вип. 4. – С. 3–21.
468. *Филипчук М. А.* Дослідження Пліснеського археологічного комплексу у 2007 р. / М. А. Филипчук // Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка. – 2009б. – Вип. 4. – С. 130–176.
469. *Филипчук М. А.* Попередні результати дослідження культового місця слов'янського часу на території Пліснеського археологічного комплексу в 2009 р. / М. А. Филипчук // Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка. – 2010. – Вип. 5. – С. 135–169.
470. *Филипчук М. А.* Слов'янські поселення VIII–X ст. в Українському Прикарпатті / М. А. Филипчук. – Львів, 2012.
471. *Филипчук М. А.* До питання про ритуальні інгумаційні поховання жертвовного поясу святилища Пліснеського городища (за матеріалами досліджень 2009 р.) / М. А. Филипчук, Г. В. Соловій // Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка. – 2011. – Вип. 6. – С. 62–91.
472. *Филипчук М. А.* Попередні результати дослідження лінії захисту східної частини ур. Оленин Парк на території Пліснеського археологічного комплексу в 2010 р. / М. А. Филипчук, А. М. Филипчук // Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка. – 2011. – Вип. 6. – С. 172–200.
473. *Филипчук М. А.* Результати суцільних розвідкових робіт Пліснеської археологічної експедиції / М. А. Филипчук, А. М. Филипчук, Б. І. Завітій // Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка. – 2012. – Вип. 7. – С. 107–127.
474. *Филипчук М. А.* Попередні результати дослідження п'ятої лінії захисту (вал № 4) Пліснеського археологічного комплексу у 2011 р. / М. А. Филипчук, А. М. Филипчук // Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка. – 2012. – Вип. 7. – С. 128–156.
475. *Филипчук М. А.* Короткі підсумки робіт Пліснеської археологічної експедиції у 2012 р. / М. А. Филипчук, А. М. Филипчук, Г. В. Соловій, Б. І. Завітій // Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка. – 2012. – Вип. 7. – С. 185–186.
476. *Филошкин А. И.* “Слово”... со слезами смешанное. Как гениальную древнерусскую поэму пытались обьявить подделкой / А. И. Филошкин // Родина: Российский исторический журнал. – 2002. – № 11–12. – С. 185–188.

- 98 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
477. *Филюшкин А. И.* Психопатическое уничтожение “Слова о полку Игореве”: Рецензия на неизданную книгу Эдварда Кинана / А. И. Филюшкин // Логос: Журнал по философии и прагматике культуры. – 2002. – № 2. – С. 24–32.
478. *Фіщук О.* Археологічні пам’ятки Західної Волині: проблема кадастру / О. Фіщук, С. Терський // V Міжнародна археологічна конференція студентів та молодих вчених (Київ, 22–24 квітня 1997 р.): Наукові матеріали. – К., 1997. – С. 49–51.
479. *Фроловский А. В.* Чешско-русские торговые отношения X–XII вв. / А. В. Фроловский // Международные связи России до XVII в. – М., 1961.
480. *Хименець Ю.* Закарпаття – земля української держави / Ю. Хименець. – Ужгород, 1991.
481. *Хрущевич Г. К.* Белавинская и столпьевская башни под Холмом / Г. К. Хрущевич // Памятники русской старины в западных губерниях. – 1885. – Т. 7.
482. *Цинкаловський О.* Стара Волинь і Волинське Полісся / Олександр Цинкаловський. – Вінніпег, 1986. – Т. 2.
483. *Чайка Р. М.* Раскопки городища у с. Листвин / Р. М. Чайка // Археологические открытия 1975 года. – М., 1976. – С. 403–404.
484. *Чайка Р. М.* Нові матеріали досліджень городища Листвин / Р. М. Чайка // Археологічні дослідження Львівського університету у 1995 р. – 1996. – С. 9–11.
485. *Чайка Р.* Княже місто Щекотин / Роман Чайка. – Львів, 2003. – 16 с.
486. *Чайка Р. М.* З історії дослідження давньоруського городища Листвин на Волині / Р. М. Чайка, М. Є. Рожик // Вісник Львівського державного університету. Серія історична. – Львів, 1992. – Вип. 27. – С. 50–62.
487. *Чайка Р. М.* З історії дослідження Листвинського городища на Волині / Р. М. Чайка, П. М. Довгань // Волино-Подільські археологічні студії. – Львів, 1998. – Вип. 1. – С. 222–229.
488. *Чобіт Д.* Броди та його округа княжих часів Руси-України. X–XV ст. (Воєнно-історичне дослідження). – Броди, 2008.
489. *Шараневич И. И.* История Галицкой и Владимирской Руси до 1453 г. / И. И. Шараневич. – Львів, 1863.
490. *Юревич О.* Андроник I Комнин / О. Юревич. – СПб., 2006.
491. *Юсупович А.* Причинки до просопографії еліти Галицької і Володимирської земель (1205–1263). Проблеми індивідуалізації постатей / Андріан Юсупович // Записки НТШ. – Львів, 2010. – Т. 260. – Кн. 1. – С. 88–104.
492. *Ягодинська М. О.* Попередні підсумки дослідження літописного Шумська / М. О. Ягодинська // Середньовічні та ранньомодерні оборонні споруди Волині. – Крем’янець, 2006. – С. 137–141.
493. Ярослав Дашкевич. Бібліографічний покажчик. – Львів, 2006.
494. Ярослав Ісаєвич. Бібліографічний покажчик. – Львів, 1998.
495. Ярослав Ісаєвич. Бібліографія: 1999–2005. – Львів, 2006.

496. Acta grodskie i ziemskie (AGZ) z czasów Rzeczy Pospolitej polskiej z archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacji śp Aleksandra hr. Stadnickiego, wydane staraniem Galicyjskiego wydziału krajowego. – Lwów, 1875. – T. 5.
497. Acta et diplomata graeca medis sevi sacra et profana collecta / Ed. F. Miklosich, J. Muller. – Vindobonae, 1886. – T. 5.
498. Agnew H. Josef Dobrovsky. Enlighterened Hyper-Critic or Pre-Romantic Forgen? / H. Agnew // *Kritika*. – 2005. – Vol. 6. – № 4. – P. 845–855.
499. Aleksandrowycz W. Sztuka XIII-wiecznego Chełma. Zasadnicze problemy badawcze / W. Aleksandrowycz // *Do piękna nadprzyrodniego*. – Chełm, 2003. – T. 1. – S. 53–56.
500. A magyar nép története. – 3 köt. – Budapest, 1896.
501. Bagińska J., Piotrowski M., Wołoszyn M. Czerwień – gród między Wschodem a Zachodem. Katalog wystawy / J. Bagińska, M. Piotrowski, M. Wołoszyn. – Rzeszów, 2012.
502. Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus as civilis / Ed. G. Fejer. – Budae, 1830. – Bd. 6. – Vol. 2.
503. Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus as civilis / Ed. G. Fejer. – Budae, 1832. – Bd. 4. – Vol. 3.
504. Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus as civilis / Ed. G. Fejer. – Budae, 1834. – Bd. 8. – Vol. 2.
505. Dąbrowski D. Malżeństwa Wasylka Romanowicza. Problem mazowieckiego pochodzenia drugiej żony / Dariusz Dąbrowski // *Europa Środkowa i Wschodnia w polityce Piastów*. – Toruń, 1997a. – S. 221–233.
506. Dąbrowski D. Malżeństwa Daniela Romanowicza (aspekt genealogiczny i polityczny) / Dariusz Dąbrowski // *Veneralibes nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej. Prace ofiarowane prof. J. Bieniakowi*. – Toruń, 1997b. – S. 43–50.
507. Dąbrowski D. Czy istniało dwóch synów Daniela Romanowicza o imieniu Mscisław? Przyczynek do Genealogii Romanowiczów, książąt halicko-wołyńskich / D. Dąbrowski // *Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego*. – 1999. – T. 4 (15). – S. 101–135.
508. Dąbrowski D. Stosunki polityczne Lwa Daniłowicza z sąsiadami zachodnimi w latach 1264–1299/1300 // *Галичина і Волинь в добу середньовіччя*. – Львів, 2001. – С. 42–69.
509. Dąbrowski D. Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich / Dariusz Dąbrowski. – Poznań; Wrocław, 2002a.
510. Dąbrowski D. Polityka koligacyjna Daniela i Wasylka Romanowiczów. Prolegomena / Dariusz Dąbrowski // *А се его сребро. Збірник праць на пошану члена-кореспондента НАН України М. Ф. Котляра з нагоди його 70-річчя*. – К., 2002b. – С. 139–156.
511. Dąbrowski D. Genealogia Mścisławowiczów. Pierwsze pokolenia (do początku XIV wieku) / D. Dąbrowski. – Kraków, 2008. – S. 212–399.

- 100 ISSN 2078-6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
512. *Dąbrowski D.* Daniel Romanowicz król Rusi (ok. 1201–1264). Biografia polityczna / D. Dąbrowski. – Kraków, 2012.
513. *Danylenko A.* The Latest Revision of the *Slovo o polku Igoreve*, or Was Jaroslaw of Halych Really Shooting From His ‘Altan’ in 1185 / A. Danylenko // The Slavonic and East European Review. – London, 2004. – Vol. 84. – № 2. – P. 921–935.
514. *Dutkiewicz J.* Zamki warowne na Wołyńju / J. Dutkiewicz // Kalendarz ziem wschodnich za rok 1935. – Warszawa, 1934. – S. 227–233.
515. Ebendorfer Thomas. *Chronica Austriae* / Hrsg. A. Lhotsky // Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum. Nova series. – Berlin; Zürich, 1967. – T. 13.
516. *Engel J. Ch.* Geschichte von Halitsch und Vladimir / J. Ch. Engel. – Wien, 1792.
517. *Fitzke J.* Tegoroczne badania archeologiczne na Wołyniu / Jan Fitzke // Z otchłani wieków. – 1938. – R. 13. – S. 126.
518. *Franklin S.* The Igor’ Tale: A Bohemian Rhapsody? / S. Franklin // Kritika. – 2005. – Vol. 6. – № 4. – P. 833–845.
519. *Gawrys E.* Mielnica, miasteczko w powiecie kowelskim (zarys monografii historyczno-geograficznej) / E. Gawrys // Ziemia Wołyńska: Miesięcznik poświęcony sprawom krajoznawczym i kulturalnym. – 1938. – R. 1, Maj. – № 10. – S. 134–139.
520. *Gebhard L. A.* Geschichte des Königreiches Galizien, Lodomerien und Rotreussen / L. A. Gebhard. – Pest, 1778.
521. *Gurba J.* Sprawozdanie z badań wczesnośredniowiecznego grodziska w Chełmie Lubelskim / J. Gurba, S. Kutylowska // Sprawozdania archeologiczne. – 1970. – T. 22. – S. 231–241.
522. *Hanc-Maikowa E.* Plomby drohiczyńskie ze zbiorów Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi // Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. – 1988. – T. 8. – S. 49–66.
523. *Hauser L.* Monografia miasta Przemyśla / L. Hauser. – Przemyśl, 1883.
524. *Hetzig A., Ruchniewicz M.* Dzieje Ziemi Kłodzkiej / A. Hetzig, M. Ruchniewicz. – Hamburg; Wrocław, 2006.
525. *Hlavaček I.* Novy zimek formule Tobiase z Bechyne / I. Hlavaček // Československý Časopis Historycky. – 1958. – R. 6. – Z. 3.
526. *Hołowko O.* Halicki okres działalności księcia Mściśława Mściśławowicza Udałego / O. Hołowko // Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym. – Toruń, 2008. – № 11. – S. 3–28.
527. *Hoppe I. A.* Geschichte des Königreiches Galizien und Lodomerien / I. A. Hoppe. – Wien, 1792.
528. *Jaskanis J.* Badania archeologiczne w woj. Białostockim w latach 1945–1963 / J. Jaskanis // Rocznik Białostocki. – 1965. – № 5. – S. 97–123.
529. *Jusupowicz A.* Mirosław-piastun i Mirosław Halicki w przekazach Kroniki halicko-wołyńskiej / A. Jusupowicz // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2011а. – Вип. 20. – С. 769–783.

530. *Jusupowicz A.* Wpływ halickiego otoczenia książęcego na “władze” w pierwszej połowie XIII w., na przykładzie Sudysława / *A. Jusupowicz* // *Княжа доба: історія і культура*. – Львів, 2011б. – Вип. 5. – С. 145–162.
531. *Jusupowicz A.* Elity ziemi halickiej i wołyńskiej w czasach Romanowiczów (1205–1269) / *A. Jusupowicz*. – Warszawa, 2012.
532. *Keenan E.* Wan Jaroslav of Halich Really Shooting Sultans in 1185 / *Edward Keenan* // *Harvard Ukrainian Studies*. – 1998. – Vol. 22. – P. 313–327.
533. *Keenan E.* Turkas Elements in the Igor Tale and Zadonšèina / *Edward Keenan* // *The Slavonic and East European Revier*. – London, 2002. – Vol. 80. – № 3. – P. 479–482.
534. *Keenan E.* Josef Dobrovsky and the Origins of the Igor Tale [Harvard Series in Ukrainian Studies] / *Edward Keenan*. – Cambridge (Mas.), 2003.
535. *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*. – Poznań, 1878. – T. 2.
536. *Kotlarczyk J.* Nieznane grodzisko wczesnośredniowieczne w Aksmanicach pod Przemyślem / *Jan Kotlarczyk, Andrzej Źaki* // *Acta Archaeologica Carpathica*. – 1969. – T. 11. – Z. 1. – S. 51–62.
537. *Kunysz A.* Sprawozdania z badań wykopaliskowych na terenie Sanoka i okolicy / *Antoni Kunysz* // *Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1962*. – Rzeszów, 1962. – S. 25–27.
538. *Kunysz A.* Osadnictwo wczesnośredniowieczne w granicach dawnej ziemi sanockiej, ze szczególnym uwzględnieniem Sanoka w świetle źródeł archeologicznych / *Antoni Kunysz* // *Rocznik Wojwództwa Rzeszowskiego*. – Rzeszów, 1963. – T. 3: 1960–1961. – S. 55–104.
539. *Kunysz A.* Przemysł w starożytności i średniowieczu (od czasów najdawniejszych do roku 1340) / *A. Kunysz, F. Persowski*. – Rzeszów, 1966.
540. *Liwoch R.* Plomby z Drohiczyna w zbiorach Muzeum Archeologicznego w Krakowie / *R. Liwoch* // *Археологія і давня історія України*. – К., 2013. – Вип. 11. – С. 105–113.
541. *Musianowicz K.* Granica mazowiecko-drehowicka na Podlasju we wczesnym średniowieczu / *K. Musianowicz* // *Materiały wczesnośredniowieczne*. – 1960. – № 5. – S. 187–230.
542. *Musianowicz K.* Drohiczyn od VI do XIII wieku / *K. Musianowicz*. – Olsztyn; Białystok, 1982.
543. *Nagirnyj W.* Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198(1199)–1264 / *Witalij Nagirnyj*. – Kraków, 2011.
544. *Nagirnyy V.* Lietuva Haličo-Voluinés kunigaikštystės užsienio politikoje paskutiniais Danieliaus Romanovičiaus valdymo metais / *Vitaliy Nagirnyy* // *Vidurio Rytų Europa mūšio prie mėlynųjų vandenų metu (Colloquia Russica*. – Ser. 2. – Vol. 2). – Kaunas ; Kraków, 2013. – S. 59–64.
545. *Nordenskiöld A. E.* Periplus / *A. E. Nordenskiöld*. – Stockholm, 1897. – P. 33. – Taf. VII.
546. *Nowacki B.* Przemysł II książę wielkopolski, król Polski 1257–1296 / *B. Nowacki*. – Poznań, 1995.

- 102 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2015. Випуск 19
547. Österreichische Chronik von den 95 Herrschaften / Hrsg. J. Seemüller // Monumenta Germaniae Historica. Deutsche Chroniken. – Hannoverae et Lipsae, 1909. – Т. 6.
548. Ottokar Österreichische Reimchronik / Hrsg. J. Seemüller // Monumenta Germaniae Historica. Deutsche Chroniken. – Hannoverae, 1893. – Т. 5. – Bd. 1.
549. Panaitescu P. P. Diploma barladeana din 1134 si hrisovul lui lung Koriatovici din 1347 / P. P. Panaitescu // Revista istorica Romana. – 1932. – Т. 2. – V. 1.
550. Papée F. Skole i Tucholszczyzna / F. Papée. – Lwów, 1891.
551. Paszkiewicz H. Jagiełłonowie a Moskwa / H. Paszkiewicz. – Warszawa, 1933.
552. Popescu-Spineni M. România in istoria cartografici până la 1600 / M. Popescu-Spineni. – București, 1938. – Vol. 1.
553. Poppe N. Further Note on the Turkie Lexical Elements in the *Slowo o polku Iгореve* and the *Zadonshchina* / N. Poppe // The Slavonic and East European Review. – London, 2004. – Vol. 82. – № 1. – P. 74–78.
554. Rauhut L. Wczesnośredniowieczne materiały archeologiczne z terenów Ukrainy w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie / L. Rauhut // Materiały wczesnośredniowieczne. – Warszawa, 1960. – Т. 5.
555. Rocznik krakowski // Monumenta Poloniae Historica. – Lwów, 1872. – Т. 2.
556. Rozwałka A. Głosa do dyskusji nad lokalizacją wczesnośredniowiecznego Uhruska / Andrzej Rozwałka // Наукові студії. Історико-краєзнавчий музей м. Винники. – Львів, 2010. – Вип. 3. – С. 100–117.
557. Siarczyński F. Dzieje księstwa niegdyś Przemyskiego / F. Siarczyński // Czasopismo naukowe Biblioteki im. Ossolińskich. – Lwów, 1828. – № 2/3.
558. Siarczyński F. Dzieje niegdyś księstwa Bełzkiego i miasta Bełza / F. Siarczyński // Czasopismo naukowe Biblioteki im. Ossolińskich. – Lwów, 1829. – № 2.
559. Stecki J. T. Wołyń pod względem stystycznym, historycznym i archeologicznym / J. T. Stecki. – Lwów, 1864.
560. Sutiejsk: gród pogranicza polsko-ruskiego z X–XIII wieku: studium interdyscyplinarne / Red. J. Kalaga. – Warszawa, 2013.
561. Swieszniow I. Wstępne wyniki badań archeologicznych na zamku w Dubmie / Ihor Swieszniow, Wira Hupało // Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego. – Rzeszów ; Krosno ; Przemyśl ; Sandomierz ; Tarnów, 1996. – Т. 17. – S. 297–303.
562. Swieżawski A. Przemyśl. Król Polski / A. Swieżawski. – Warszawa, 2006.
563. Spinei V. Moldova in secolele XI–XIV / V. Spinei. – Chisinau, 1994.
564. Tęgowski J. Zabiegi księcia kujawskiego Władysława Łokietka o tron krakowski w latach 1288–1293 / J. Tęgowski // Zapiski kujawsko-dobrzyńskie. – 1987. – Т. 6. – Historia. – S. 54–55.
565. Tomaszewski S. Die weltpolitische Bedeutung Galiziens / Stepan Tomaszewski. – München, 1915.

566. *Voytovych L.* Galician Ruthenia and Byzantium in 11–13th century: selected issues // *Ruś średniowieczna a sąsiedzi (IX – połowa XIII wieku) (Colloquia Russica. – T. 1).* – Kraków, 2011. – S. 137–140.
567. *Voytovych L.* King Daniel Romanovych: Last years of life (1253–1264) // *Colloquia Russica. – Series 1. – Vol. 2.* – Kraków, 2012. – P. 243–250.
568. *Vojtovyč L.* Kralj Danylo Romanovyč // *Ukrajinska Galicija / Uridio Jevgenij Paščenko.* – Zagreb, 2015. – S. 41–88.
569. *Welt der Slaven.* – 1977. – № 22.
570. *Wenzel G.* Codex diplomaticus Arpadianus continuatus / G. Wenzel. – Pest, 1811.
571. *Wertner M.* Az Árpádok czaládi története / M. Wertner. – Nagybecskerek, 1892.
572. *Wojtowycz L.* Ruś halicka a Bizancjum w XI–XIV w.: wybrane problemy // *Zeszyte Naukowe Uniwersytetu Jagiełłońskiego. Prace Historyczne.* – Kraków, 2011. – T. 138. – S. 41–64.
573. *Wojtowycz L.* Walka o spadek po Romanowiczach a król polski Kazimierz III Wielki // *Kazimierz Wielki i jego państwo. W siedemsetną rocznicę urodzin ostatniego Piasta na tronie polskim.* – Bydgoszcz, 2011. – S. 47–66.
574. *Wołoszyn M.* Polsko-ruskie pogranicze w X–XIII w.: perspektywy badań archeologicznych / Marcin Wołoszyn // *Краеугольный камень: археология, история, искусство, культура России и сопредельных стран.* – М. ; Ломоносов, 2010. – С. 161–185.
575. *Wołoszyn M.* Grody Czerwieńskie i problem wschodniej granicy monarchii pierwszych Piastów. Stan i perspektywy badań / Marcin Wołoszyn // *Studia nad dawną Polską.* – Gniezno, 2013. – T. 3. – S. 85–116.
576. *Zubrycki D.* Rys do historii narodu ruskiego w Galicji i hierarchii cerkiewnej w temże królestwie / Denys Zubrycki. – Lwów, 1837.
577. *Żaki A.* Topografia wczesnośredniowiecznego Przemyśla / Andrzej Żaki // *Acta Archaeologica Carpathica.* – 1959. – T. 1. – S. 23–48.
578. *Żaki A.* Pierwsze zabytki budownictwa kamiennego w Przemyślu / Andrzej Żaki // *Z otchłani wieków.* – Poznań, 1960. – № 26. – S. 213–215.
579. *Żaki A.* Przemyska cerkiew księcia Wołodara w świetle źródeł pisanych i archeologicznych / Andrzej Żaki // *Sprawozdania z posiedzeń Komisji Naukowych Oddziału PAN w Krakowie.* – Styczeń–czerwiec 1968. – Kraków, 1969. – S. 47–50.

Стаття: надійшла до редакції 19.10.2015
прийнята до друку 10.11.2015

**CONTINUATION OF DISCUSSION FROM THE BORDERS
OF THE GALYCHYNA-VOLYN' STATE**

Leontiy VOITOVYCH

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: lev67420@ukr.net*

The article is sanctified to continuation of discussion round the borders of the Galychyna-Volyn' state. The external borders of Galychyna and Volyn' earth and contours of volosts, that was included in their composition are examined. Examined also and temporal possessions of the Galyczyna-Volyn' princes outside these earth. Most attention is spared to the south borders the problems of that remain most debatable. Almost all bibliography of problem is collected in research.

Keywords: Galychyna-Volyn' state, borders, earth, volosts, cities.